

18. Yüzyılda Bir Âyan: Karaman Âyanı Çavuşzâde Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa ve Muhallefâtı*

*An Ayan of Karaman in the 18th Century:
Çavuşzade Sayyid Hadji Abdurrahman Agha and His Muhallefat*

Fadimana Fidan**

* Bu çalışma Karaman Uluslararası Yunus Emre ve Türkçe Bilgi Şöleni (7-9 Ekim 2021)'inde sunulmuş olan "18. Yüzyılda Bir Hanedan Üyesi: Karaman Âyanı Çavuşzâde Es-Seyyid Abdurrahman Ağa'nın Muhallefâtı ve Düşündürdükleri" isimli tebliğin geliştirilmesinden oluşturulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Karaman, Türkiye.
ORCID No: 0000-0001-5613-2334.

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Fadimana Fidan
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
Karaman, Türkiye.
E-posta/E-mail: ffidan@kmu.edu.tr

Başvuru/Submitted: 02.06.2022
Revizyon Talebi/Revision Requested:
08.07.2022
Son Revizyon/Last Revision Received:
03.10.2022
Kabul/Accepted: 20.10.2022
Yayımlanma/publication: 25.10.2022

Atıf/Citation:

Fidan, Fadimana, "18. Yüzyılda Bir Âyan: Karaman Âyanı Çavuşzâde Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa ve Muhallefâtı", *Tarih Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 28, (2022), 114-141.

ÖZ

18. yüzyıl âyanların taşrada etkin hale geldiği bir dönemdir ve Osmanlı ülkesinde çok sayıda âyan ailesi idarî kadrolarda yer edinmek suretiyle güç ve servetlerini artırmışlardır. Bu ailelerden biri de Karamanlı Çavuşzadelerdir. Bu çalışma 18. yüzyılda âyanlık, voyvodalık ve mütesellimlik gibi önemli görevleri yerine getirmiş Çavuşzâde hânedanından 1784 senesinde idam edilerek malları müsâdere edilmiş Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'yı konu almakta, Ağa'nın menkul ve gayrimenkulleri, mallarının müsâdere süreci ve borçları hakkında bilgi vermektedir. Ağa'nın muhallefât defteri ve hayatı hakkında bilgi edinmemizi sağlayan diğer arşiv malzemeleri ışığında ortaya çıkan bilgilerin bölgedeki önemli ailelerle kıyas edilebilecek veriler sunması amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Osmanlı Devleti, Karaman, Âyan, Çavuşzâde, Muhallefât, Abdurrahman Ağa.

ABSTRACT

The 18th century was a period when ayans became active in the provinces, and many ayan families increased their power and wealth by occupying administrative positions in the Ottoman country. The Çavuşzades of Karaman were one of those families. Among this dynasty, who carried out some important tasks as ayans, voivodes, and mütesellims in the 18th century, the present study focuses on a specific member named Sayyid Hadji Abdurrahman Agha, who was executed in 1784 and whose possessions were confiscated, and discusses his confiscated personal property and real estate, the process of confiscation, and his payables. In the light of the Agha's muhallefat records and other archival materials that allow us to learn about his life, the study aims to provide data that can be compared and contrasted with those of other important families in the region.

Keywords: Ottoman Empire, Karaman, Ayan, Çavuşzade, Muhallefat, Abdurrahman Agha.

Giriş

18. yüzyılda Osmanlı ileri gelenlerinin taşrada hâkim güç olarak ortaya çıkmış olması pek çok araştırmacının âyanlıkla ilgili çalışma yapmasını sağlamış, bu sayede konuyla ilgili ciddi sayıda literatür ortaya çıkmıştır. Âyanların kimlikleri ile servetlerinin kaynağı noktasında ele alınan çalışmaların yanı sıra servetlerini kullanma şekilleri, çevresel himaye ağlarını hangi yöntemlere başvurarak geliştirdikleri, nasıl yaşadıkları tartışılmıştır.¹ Bugün gelinen noktada âyanlarla ilgili elde edilen bilgiler bilinenleri destekleyebilir veyahut sıra dışı bir örnek yeni bir tezin ortaya atılmasına katkı sağlayabilir. Ele alınan Çavuşzâde ailesi ve bu ailenin bir üyesi olarak Abdurrahman Ağa sıra dışı bir örnek değildir. Ancak Abdurrahman Ağa, Eşref Temel'in işaret ettiği gibi yerel bir ailenin² muhtemeldir ki son güçlü âyanı olması sebebiyle araştırılmaya değerdir. Nitekim Abdurrahman Ağa'nın ailesi Çavuşzâdeler zamanla Karaman'da kök salmış, İçel'deki âyanlarla akrabalık kurarak³ gücünü sağlamlaştırmış; Konya'da mütesellimlik, Karaman'da voyvodalık ve âyanlık yapmış bir hânedandır. Mütesellimlikleri sonlandırdığında voyvoda oldukları gibi bazen hem voyvodalık hem de âyanlık görevlerini birlikte götürmüşlerdir. 18. yüzyılın sonlarına kadar bu idarî görevleri ellerinde bulunduran aile üyelerinden bazıları nakîbü'l-eşrâf kaymakamlığı gibi saygın bir makamı da belli bir süre kontrol etmişlerdir.

¹ Âyanlar hakkında detaylı bilgi için bk. Mustafa Akdağ, "Osmanlı Tarihinde Âyanlık Düzeni Devri 1730-1839", *TAD*, C.8/S.14, (1963), s. 51-61; Halil İnalıcık, "Centralization and Decentralization in Ottoman Administration", *Studies in Eighteenth Century Islamic History*, Eds. Thomas Naff-Roger Owen, Southern Illinois University Press, Londra 1977, s. 27-52; Yücel Özkaya, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Âyanlıkları Ele Geçirileri ve Büyük Hânedanlıkların Kuruluşu", *Bellekten*, C. XLII/S. 168, (1978), s. 667-723; Özcan Mert, *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980; Özcan Mert, "Âyan", *TDVİA*, C. 4, İstanbul 1991, s. 195-198; Yücel Özkaya, "Anadoludaki Büyük Hanedanlıklar", *Bellekten*, C. LVII/S. 217, (1992), s. 809-846; Yuzo Nagata, *Tarihte Âyanlık, Karaosmanoğulları Üzerinde Bir İnceleme*, Türk tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997; Canay Şahin, *The Rise and Fall of an Âyan Family in Eighteenth Century Anatolia: The Canıklizâdes (1737-1808)*, (Basılmamış Doktora Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003; Işık Tamdoğan, "Büyükleri Saymak, Küçükleri Sevmek" 18. Yüzyıl Adana'sında Ayanların İlişki Ağları ve İki Farklı İlişki Yürütme Üslubu", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 1, (2005), s. 77-96; Bruce McGowan, "Âyanlar Çağı, 1699-1812", çev. Ayşe Berktaş, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1600-1914*, C. 2, Ed. Halil İnalıcık-Donald Quataert, Eren Yayınları, İstanbul 2006, s. 761-884; Halil İnalıcık, "Çiftliklerin Doğuşu: Devlet, Toprak Sahipleri ve Köylüler", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, çev. Zeynep Altok, Ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 15-34; Gilles Veinstein, "Çiftlik Tartışması Üzerine", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, çev. Zeynep Altok, Ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 35-56; Özer Ergenç, "Osmanlı Klâsik Dönemindeki Eşrâf ve Âyan Üzerine Bazı Bilgiler", *Şehir, Toplum, Devlet Osmanlı Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 383-395; Özer Ergenç, "Âyan ve Eşrâf" Diye Anılan Seçkinler Grubunun XVIII. Yüzyılda Osmanlı Toplumundaki Rolü Üzerine", *Şehir, Toplum, Devlet Osmanlı Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 396-416; Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Âyanlık*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014. Bu yayınların yanı sıra âyanların mal varlıklarının incelendiği bazı eserler için bk. Yavuz Cezar, "Bir Âyanın Muhallefâtı: Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-oğlu Hüseyin (Müsâdere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Bellekten*, C. XLI/S. 161, (1977), s. 41-78; Yuzo Nagata, "Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağa'ya Ait Bir Tereke Defteri", *IX. Türk Tarih Kongresi*, C. 2, Ankara 1981, s. 1055-1062; Feridun M. Emecen, "Âyan ve Muhallefâtı: Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa", *CIÉPO XIV. Sempozyumu Bildirileri*, 18-22 Eylül 2000, Çeşme, Yayına Haz. Tuncer Baykara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2004, s. 141-148; Abdullah Bay, "Ünye Âyanından Canıklı Genç Mustafa Ağa'nın Siyasi ve İktisadi Faaliyetleri", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 2/S. 7, (2005), s. 60-76; Mehmet Karagöz, "Ayıntab (Antep) Âyanı es- Seyyid el-Hac Mehmed Ağa bin es-Seyyid Battal Ağa'nın Terekesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 19/S. 2, (2009), s. 315-328; Özer Küpeli, "Yenişehir (Bursa) Âyanı Sarıcaoğlu Osman Ağa ve Muhallefâtı", *History Studies*, Volume 3/3, (2011), s. 245-263; Suraiya Faroqi, "Zeytin Diyarında Güç ve Servet: Edremit Âyanından Mürîdzade Hacı Mehmed Ağa'nın Siyasi ve Ekonomik Faaliyetleri", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, çev. Zeynep Altok, Ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 81-100; Mensure Öztürk, "Rusçuk Âyanı Alemdâr Mustafa Paşa ve Mallarının Müsâdere Sürecine Kısa Bir Bakış", *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 7, (2015), s. 95-129; Mehmet Güneş, "Karahisâr-ı Sâhib Âyanı Turunczâde Dede Mustafa Bey ve Muhallefâtı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 12/S. 65, (2019), s. 204-218; Gürkan Cevger, "Akşehir Âyanı Hacı Paşazâde Ahmet Bey'in Terekesi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C. 5/S. 1, (2019), s. 52-62.

² Eşref Temel, *Konya'da Ayanlık (1639-1839)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2017, s. 121.

³ İçel âyanlarından Sunullah Paşazâdeler'den Ahmed Bey'in kayınpederi Çavuşzâde Mustafa Ağa'dır. Ensar Köse, *Âyanlar Çağında İçel Sancağında Sosyal Hareketlilik*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 255; *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)*, Cevdet Maliye (C.ML.), 480/19557, 5 S. 1150/4 Haziran 1737.

Bu haliyle önemli ve güçlü bir aile olarak göze çarpan Çavuşzâdeler Karaman Eyaleti içinde çok sayıdaki âyan ailesinden⁴ biridir ve haklarında hali hazırda müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Yalnız Ensar Köse,⁵ Eşref Temel⁶ ve Ahmet Cengiz⁷ çalışmalarında ailenin diğer âyanlarla ilişkilerine, iktisadî faaliyetlerine ve şehirdeki rollerine değinmişlerdir. Ayrıca İbrahim Hakkı Konyalı, Çavuşzâde ailesinden Seyyid Zeynelabidin Ağa'nın vakfiyesini çözümlenmiştir.⁸ Bu çalışma da aile hakkında bilinenlere katkı sağlamak, daha sonra Çavuşzâdelerin diğer üyeleri ya da bölgedeki diğer önemli aileler hakkında yapılacak çalışmalara ampirik veriler sunmak üzere hazırlanmış olup 14 Aralık 1784 tarihinde idam edilen Seyyid Abdurrahman Ağa'yı örnek almıştır. Ağa'nın örnek alınmasının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki mal varlığını gösteren muhalefât⁹ defterinin aynı akıbete uğramış babasına nazaran daha detaylı ve toplu olmasıdır. Ayrıca güçlerini 18. yüzyılın sonlarına kadar devam ettiren ailenin kuvvetle muhtemel son güçlü temsilcisi olması da ikinci bir nedendir. Her ne kadar Abdurrahman'dan sonra oğlu Ömer Necib voyvoda, kapıcıbaşı gibi görevlere getirilip birtakım mukataaları elinde bulundursa¹⁰ da gücü babası kadar olmamıştır. Dahası Abdurrahman Ağa'nın çalışmada ifade edileceği üzere aile mirasını büyük ölçüde devam ettirmiş olduğu gözlemlenmekte bu sayede aileyi mikro ölçekte yansıtabilecek özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Çalışma kısaca Çavuşzâdelerin ekonomik faaliyetlerinin ve itibarlarının kaynakları, Abdurrahman Ağa'nın idamıyla yaşanan müsâdere¹¹ süreci ve bu süreçte yaşananlar, Ağa'nın sahip olduğu menkul ve gayrimenkulleri hakkında bilgiler vermektedir. Bu minvalde çalışmanın esas kaynağını Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

⁴ Bu âyanların bazıları çalışılmıştır. Bk. Ensar Köse, *Âyanlar Çağında İçel Sancağında Sosyal Hareketlilik*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013; Ensar Köse, "Silifke'de Güçlü Bir Âyan Hânedanı: Gölge-Oğulları", *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1, (2016), s. 8-30; Ensar Köse, "Karamanoğullarının Osmanlılar'a Sosyolojik Mirası: İçel Âyanları", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-II*, (Karamanoğulları Beyliği), 23-25 Ekim 2015, Ed. Mehmet Şeker, Mehmet Mercan, Yakup Kaya, Cem Uncu, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya 2016, s. 72-101; Ensar Köse, "Ermek'te Bir Âyan Hânedanı: İnce Ali-oğulları'nın Yükselişi", *Ermek Araştırmaları I*, Ed. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yayınları, Konya 2018, s. 479-502; Temel, *agt.*

⁵ Köse, *agt.*, s. 115, 116-117, 178, 181, 225, 315, 366-367, 381, 386, 400-401, 478.

⁶ Temel, *agt.*, s. 97-98, 109, 121-122, 123, 124, 125-126, 127, 132, 154, 170, 174, 178, 201.

⁷ Ahmet Cengiz, *Karaman Tarihi (XVIII. Yüzyıl)*, Çizgi Kitapevi, Konya 2014, s. 159, 173, 174, 175, 176.

⁸ İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi-Ermek ve Mut Âbideleri*, Baha Matbaası, İstanbul 1967, s. 182-187.

⁹ Muhalefât; müsâdereye uğramış şahsın sahip olduğu mal, eşya, para, borç ve alacaklarının tamamına verilen isimdir. Bunların listelenmesiyle muhalefât defterleri oluşur. Bu defterlerde yer alanlar kişinin iktisadî faaliyetlerinden özel yaşamına kadar pek çok özelliğin ortaya çıkarılması anlamında kıymetli bilgiler sunar. Cezar, *agm.*, s. 41; Tahsin Özcan, "Muhalefât", *TDVİA*, C. 30, İstanbul 2005, s. 407.

¹⁰ Abdurrahman Ağa öldürüldüğünde henüz 2 yaşında olan Ömer Necib'in Karaman'da etkili olmaya başlaması sanıyoruz ki 17 yaşında gerçekleşmişti. Zira bu yaşında Lârende Mukataası'nın kendisi tarafından işletilmesi için bir talepte bulunulmuştu (BOA, Topkapı Sarayı Arşivi Evrakı (TS.MA.e.), 169/7, 15 Za. 1213/20 Nisan 1799; BOA, TS.MA.e., 169/8, 15 Za. 1213/20 Nisan 1799). 28 yaşında bu mukataanın işletilmesi esnasında ahaliye kötü davranması şikâyetlere neden olmuştu (BOA, TS.MA.e., 170/42, 5 Za. 1225/2 Aralık 1810). Yine aynı yaşta dergâh-ı âli kapıcıbaşı'na getirilmiş (BOA, Hatt-ı Hümayun (HAT.), 504/24830, 29 Z. 1224/4 Şubat 1810), 30 yaşında tekrar Karaman voyvodası olması şüphesi ortaya çıkınca ahali buna karşı çıkmıştı (BOA, TS.MA.e. 477/26, 29 Z. 1226/14 Ocak 1812). 58 yaşında Lârende voyvodası olarak görülen Ömer Necib Ağa (BOA, TS.MA.e., 170/15, 29 Z. 1255/4 Mart 1840) aynı yaşında Karaman kazası voyvodası Kapıcıbaşı Mataracızâde Hacı Hüseyin'in konağını akrabaları ve eşkıyalarla basması dolayısıyla "eşkıya" olarak anılmıştı (BOA, TS.MA.e., 1106/8, 29 Z. 1255/4 Mart 1840).

¹¹ Müsâdere; devlet tarafından hazineye gelir olarak kaydedilmesi amacıyla ceza ya da tedbir olarak özellikle devlet adamlarının mallarının bir kısmına veyahut tamamına el konulması anlamına gelmektedir (Cengiz Tomar, "Müsâdere", *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 65). Müsâdere Sultan'ın otoritesinin az olduğu devirlerde devlet malını zimmetine geçirenler hakkında uygulanırken Fatih Sultan Mehmed'ten itibaren merkezi gücün de artmasına müteakip müsâderenin uygulama nedenleri çeşitlendi. Bu dönemle beraber servet sahibi devlet görevlilerinin en büyük korkularından biri mallarının kaybı olmaya başladı. Zira edindikleri mal, devlet tarafından bahşedildiği için ölümleri sonrasında müsâdere ile devletin kasasına aktarıldı. Üstelik 17. yüzyılda devletin hazine açıklarının artması müsâdereye sıklıkla başvurulmasına neden oldu. Müsâderenin kapsamı çeşitli suçlara karışmış ulemayı içine alacak şekilde genişledi. Dahası bir sonraki yüzyılda devlet görevi bulunmayanlar da artık müsâdere kapsamı içindeydi (Tuncay Ögün, "Müsâdere", *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 67). Kişilerin devlete isyan etmelerinin, devlet malını zimmete geçirmelerinin dışında zengin olmaları müsâdere için yeterli olmaya başladı (Cahit Telci, "Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda Muhalefât ve Müsâdere Süreci", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXII, S. 2, Aralık 2007, s. 147). Müsâdere devlete malî anlamda katkı yapsa da bir diğer katkısı taşradaki denetimi sağlamaya yardımcı olmasıydı (Faroqi, "Zeytin Diyarında Güç ve Servet: Edremit Âyanından Müridzade Hacı Mehmed Ağa'nın Siyasî ve Ekonomik Faaliyetleri", s. 100).

Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nden temin edilen MAD.d. 9718 nolu¹² defterin 158-168 sayfa aralığında bulunan 1785 senesine ait muhalefât defteri oluşturmaktadır. Ayrıca hayatı ile ilgili bilgi edinebileceğimiz Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Muhalefât fonundan ve çeşitli fonlarda yer alan belgelerden faydalanılmıştır.

I. Karaman'da Bir Aile: Çavuşzâdeler

18. yüzyılda on üç kez Konya mütesellimliği görevini yürütmüş Çavuşzâdeler¹³ 20 Mayıs 1799 tarihli bir belgede Karaman'da "iki yüz seneden mütecâviz âyan ve hânedan ve sâhib-i sânlık ile meşhur"¹⁴ bir aile olarak tanıtılmaktadır. Çavuşzâdelerin soyları bu tanıtımdan biraz daha geriye dayanmaktadır. Zira bu aileye mensup Seyyid Zeynelabidin Ağa 1766 senesine ait vakfiyesinde¹⁵ soylarının Şeyh Ali Semerkandî'den¹⁶ geldiğini ifade etmiştir.¹⁷ Bu şekilde çok köklü olduklarını anlamakla birlikte hânedanı kimin kurduğunu tam olarak bilmiyoruz. Yine de Eşref Temel mukataa kayıtlarından bu unvanı kullanan ilk kişinin 1704'te Seyyid Mehmed olduğunu tespit etmiştir. Lârende İhtisâb Mukataası'nı işleten Seyyid Mehmed'in, Seyyid Ahmed, Seyyid Mustafa ve Seyyid Abdurrahman adındaki oğulları sırasıyla 1715, 1724 ve 1726 senelerinde Konya mütesellimi olmuşlardır. Eşref Temel, ailenin içinde çok sayıda Abdurrahman olması ve Mehmed'in oğullarından birinin de bu ismi taşıması nedeniyle hânedanın kurucusunun Abdurrahman adlı biri olduğunu söylemekte, bu fikrini 1673, 1690 ve 1691 yıllarında Konya mütesellimlerinin Abdurrahman ismini taşıdıklarını söyleyerek desteklemektedir. Buradan hareketle araştırmacı Çavuşzâde hânedanının kurucusunun muhtemelen 1690 ve 1691 yıllarında mütesellimlik yapan Abdurrahmanlardan biri olduğunu düşünmektedir.¹⁸

Ailenin ilk isimleri hakkında çok fazla bilgi bulunmamakla beraber tespit edilen ilk âyan 1730/1731 senesinde Çavuşzâde Seyyid Mehmed oğlu Seyyid Abdurrahman Ağa olup 1737/1738 yılında beş kişi tarafından öldürülmüştür. Çavuşzâde Seyyid Abdurrahman Ağa'dan sonra oğlu Zeynelabidin Ağa, âyanlığı ele almıştır. Hakkında babasına nazaran daha fazla bilgi bulunan Zeynelabidin Ağa, Karaman voyvodası, Lârende Mukataası ile İçel Sancağı avarızı mültezimiydi.¹⁹ Bazen halkın şikâyetleriyle yargılanmış, bazen de halkın şikâyetlerinden vazgeçmesi sonunda yargılamadan kurtulmuştu.²⁰ Zeynelabidin Ağa'nın ölümü ile ilgili kayıtlardan, eşkıya elinde Ereğli'de şehit edildiği²¹ bilgisinin yanı sıra halka zulmettiği için²² 1772 yılında idam edildiği de ifade edilmektedir.²³ Ölümünden sonra mallarının bir kısmı

¹² Muhalefât kaydı H. 18 Ş. 1199/ 26 Haziran 1785 tarihli olup defterde derkenarlar bulunmaktadır. Derkenarlardan yararlanırken hangi sayfada yer aldığı ve hangi tarihe ait olduğu dipnotta gösterilmiş, tarihler Hicri ve Miladi olarak verilmiştir.

¹³ Temel, *agt.*, s. 125.

¹⁴ BOA, TS.MA.e., 169/8, 15 Z. 1213/20 Mayıs 1799.

¹⁵ Konyalı, *age.*, s. 182.

¹⁶ Şeyh Ali Semerkandî'nin babası "keramet ve tarikat" sahibi Seyyid Yahya Şirvanlı olup Şirvan'dan Semerkand'a göç etmiş ve burada evliliğinden 1300'lerde Semerkandî Şeyh Ali dünyaya gelmiştir. Soyları Hz. Ali'den Hz. Muhammed'e bağlanmaktadır. Âlim ve mutasavvıf Semerkandî 1400'lerde Karaman'a gelmiş ve burada da çeşitli ilim faaliyetlerinde bulunmuştur. Çok önemli eserler veren Şeyh'in en bilinen eseri Bahrü'l-Ulûm'dur. Bugün Mersin'in Gülnar İlçesinin Zeyne kasabasında meftun olan Şeyh'in burada zaviyesi bulunmaktadır. İçel'de bu soydan gelen pek çok aile vardır. Detaylı bilgi için bk. Ensar Köse, "İçel'de Bir Ulu Çınar: Şeyh Ali Semerkandî ve Nesli", *Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı*, Ed. Hasan Bahar, SÜ. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya 2015, s. 335-359; Mustafa Çıpan, "Şeyh Alâeddin Ali Semerkandî'nin Hayatı, Eserleri ve Kişiliği", *Şeyh Alâeddin Ali Semerkandî'yi Anma Toplantısı*, Zeyne, 02.07.1994, s. 157-169.

¹⁷ Konyalı, *age.*, s.186.

¹⁸ Temel, *agt.*, s. 124-125.

¹⁹ Cengiz, *age.*, s. 174; BOA, C. ML., 535/21960, 29 C. 1186/27 Eylül 1772.

²⁰ Cengiz, *age.*, s. 174.

²¹ BOA, C.ML., 458/18567, 18 C. 1186/16 Eylül 1772.

²² BOA, Cevdet Dahiliye (C.DH.), 265/13246, 18 C. 1186/16 Eylül 1772.

²³ BOA, Cevdet Zabtiye (C.ZB.), 83/4126, 14 C. 1186/12 Eylül 1772.

Ereğli ahalisi tarafından yağma edilmiş, büyük bir kısmına da devlet el koymuştur.²⁴ Onun yerine geçen ailenin üçüncü âyanı Abdurrahman Ağa 14 Aralık 1784 tarihinde devlete borçlu olması ve çeşitli suçları nedeniyle idam edilerek malları müsâdere edilmiştir.²⁵

Çavuşzâdelerin güçlerinin kaynağı 18. yüzyılda Konya’da hüküm süren büyük âyan ailelerinden Gaffarzâdeler ve Mühürzâdeler’de olduğu gibi mütesellimlik görevi olmuştur.²⁶ Zira mütesellimlik görevi mukataalara erişim imkânı sağlamakta ve bu sayede aileler servet biriktirebilmekteydi.²⁷ Özellikle iltizamın yaygınlaşması ve mukataaların kayd-ı hayat şartı ile bir ailenin üzerinde uzun süre kalması²⁸ bu görevi daha cazip hale getirmekteydi. 17. yüzyılın sonlarından itibaren Konya mütesellimi oldukları anlaşılan Çavuşzâdelerin de pek çok âyan gibi servetlerinin kaynağını iltizama aldıkları mukataaların oluşturduğu muhakkaktır.²⁹ Zira Çavuşzâde Seyyid Mehmed 18. yüzyılın ilk yıllarında Sunullah Bey ile müşterek; Havas-ı Hâsıla-i Penbe Mukataası, Havâce ve Tevâbiî Mukataası, Mal-ı Basmacıyân ve Tahsis-i Kahve-i Lârende Mukataası, Pirlevganda ve Delgörye Mukataası’nı malikâne olarak almıştı.³⁰ Bu malikânelerin dışında çeşitli ortaklıklarla uhdelerde Lârende İhtisâb (1718-1722 ve 1761-1784), Eminlü (1717-1721) ve Adet-i Ağnam (1762-1784) Mukataaları bulunmaktaydı.³¹ Sultan III. Ahmed’in kızı Esmâ Sultan, 1768’de Esbkeşan Mukataası’nı da Seyyid Zeynelabidin Ağa’ya iltizama vermişti.³² Bu mukataalar Çavuşzâdelerin servetlerinin ana kaynağını oluşturmaktaydı. Öyle ki Seyyid Zeynelabidin Ağa’nın Adet-i Ağnam Mukataası’ndan bir yıllık kazancı 13.000 ila 14.000 kuruş yapmaktaydı.³³

²⁴ Zeynelabidin Ağa öldürüldüğünde hemen devlete haber edildi. Devlet, tasarrufu altındaki mukataalardan borcu olduğunu ifade ederek mallarının müsâdere edilmesini emretti (BOA, C. ML., 175/7428/1, 17 S. 1186/20 Mayıs 1772). Ancak mallarının geride kalan üç evladına 150.000 kuruş bedelle verilmesi daha uygun bulundu. BOA, C.ML., 233/9799, 23 Z. 1190/2 Şubat 1777; BOA, C.ML., 462/18774, 8 B. 1191/12 Ağustos 1777.

²⁵ BOA, C.ZB., 85/4238, 2 Za. 1200/27 Ağustos 1786; BOA, Ali Emiri Sultan Abdülhamid I (AE. SABH.I.), 78/5410/1, 8 S. 1199/21 Aralık 1784; BOA AE. SABH.I., 78/5410/2, 9 S. 1199/22 Aralık 1784.

²⁶ İnalçık, “Centralization and Decentralization in Ottoman Administration”, s. 33. 17. yüzyıldan itibaren arpalık uygulamasının genişleyerek mütesellimler tarafından idare edilmesi ve daha sonra mütesellimlerin yerel aileler arasından seçilmesi âyanların güçlerini artırdı. Sürecin bu şekilde işleminin temel nedeni valilerin geçimleri için verilen bir takım vergilerin toplanması görevini yöre halkını yakından tanıyan yerel güçlere bırakmasıydı. Valilerin âyanlar arasından seçtiği bu mütesellimler vergilerin toplaması ve tevzi’ edilmesinde önemli roller oynadılar. Güçleri bunlarla da sınırlı kalmadı. Öyle ki kendi amaçlarına hizmet edebilecek kadı ve âyanları kullandılar, zenginlikleri kapılarında eşkıyaları bastırabilecek kadar sekban ve levend besleyebilmelerine olanak verdiğinden halkın güvenini kazandılar. Hem asker toplama hem de vergi tahsildarlığı yapmaları savaş dönemlerinde daha etkili hale gelmelerine neden olduğu gibi güçlerini yerleştirmelerini sağladı. İnalçık, “Centralization and Decentralization in Ottoman Administration”, s. 31; Ergenç, “A’yân ve Eşrâf” Diye Anılan Seçkinler Grubunun XVIII. Yüzyılda Osmanlı Toplumundaki Rolü Üzerine”, s. 407.

²⁷ İnalçık, “Centralization and Decentralization in Ottoman Administration”, s. 33-34.

²⁸ Özkaya, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Âyanlıkları Ele Geçirileri ve Büyük Hânedanlıkların Kuruluşu”, s. 668.

²⁹ Suraiya Faroqhi, “Krizler ve Değişim-1590-1699”, çev. Ayşe Berktaş, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1600-1914*, C. 2, Ed. Hail İnalçık-Donald Quataert, Eren Yayınları, İstanbul 2006, s. 707.

³⁰ Köse, *agt.*, s. 178.

³¹ Temel, *agt.*, s. 97.

³² Temel, *agt.*, s.174.

³³ Temel, *agt.*, s. 147.

Önemli mukataaları servetlerinin ana kaynağı olarak düşünmekle beraber toplumda kabul görmelerinin ve itibar sahibi olmalarının bir diğer nedeni seyyid³⁴ olmalarıydı. Bu dönemde pek çok resmi âyanın adına eklenmiş seyyid unvanını taşıyan³⁵ Çavuşzâdeler, Zeynelabidin Ağa'nın vakfiyesinden anlaşıldığı kadarıyla Şeyh Semerkandî'nin soyundan geliyordu ve bu soyluluk ailenin bazı üyelerine taşrada ehl-i beytin yoğunlukta yaşadığı yerlerde kurulan nakîb kaymakamlığı görevinin verilmesini sağlamıştı. Çavuşzâde Seyyid Abdurrahman Ağa 9 Şubat 1731 tarihinde, Çavuşzâde Seyyid Zeynelabidin Ağa Temmuz 1748'de, Çavuşzâde Seyyid Mehmed Çelebi 2 Kasım 1750 tarihinde Karaman'a nakîbü'l-eshrâf kaymakamı olarak atanmışlardı.³⁶ Çavuşzâde ailesinin kaymakamlık görevlerinde ne elde ettikleri sorulabilirse de şimdilik bu konuda yeteri kadar bilgiye sahip değiliz. Ama yine de ailenin çevresel himaye ağlarının genişletilmesinde, itibarlarının kökleştirilmesinde bu unvanın ve makamın gücünü kullanmış olabilecekleri akılda tutulmalıdır. Zira bu dönemde seyyid unvanının ayrıcalıklarından yararlanmak, soylu bir aileye dâhil olmak isteyenler ölen bir seyyidin beratını satın alma veya çalma dışında yetkililere rüşvet de teklif etmekteydi. İleri gelen ailelerin seyyidlik beratına ulaşması diğer pek çok insandan nakîb kaymakamlarının yine kendilerinden biri olması nedeniyle daha kolaydı.³⁷

Çavuşzâdelerin seyyid olmaları kendilerine soylu bir köklülük bahsetse de toplumda itibarlı olmalarında Zeynelabidin Ağa'nın vakıf kurarak yapı faaliyetlerinin içine girmesi de etkili olmuştu. Öyle ki Zeynelabidin Ağa, Karaman'da medrese, kütüphane, cami yaptırmış ve bunları vakfetmişti.³⁸ Osmanlı toplumunda bu inşa faaliyetlerinin amacı hayır yapmak, ailenin itibar ve gücüne katkı sağlamak bir yana devletin de desteğinin sağlanmasına yönelikti. Nitekim bu dönemde âyanlar, halkı koruyan ve onların ihtiyaçlarını gözeten aile imajının yansıtılmasında aracı olarak vakıfları kullanmışlardı.³⁹ Âyanların halk tarafından kabul görmesi devlet tarafından desteklenmekteydi. Kabul görmeyenin âyanlığı riske girebilirdi.⁴⁰ Zeynelabidin Ağa babasının öldürülmesi ve kendisi hakkındaki şikâyetler nedeniyle görevin elden gitme tehlikesiyle karşı karşıya gelmişti. Risklerin farkında olan Zeynelabidin Ağa yapı faaliyetleri içine girdiyse de öldürülmekten ve mallarının müsâdere edilmesinden kurtulamadı. Yine de vakıflar seyyidlik unvanlarının dayanağı Semerkandî'ye olan bağı kuvvetlendirdi. Üstelik bu bağ sonraki dönemlerde daha da vurgulandı. Zira Çavuşzâde ailesinden Seyyid Ahmed, Abbas Mahallesi'nde bir Nakşibendi tekkesi yaptırdı ve Şeyh Ali Semerkandî Zaviyesi'nin tarikat faaliyetlerini buraya nakletti.⁴¹

³⁴ İslâm öncesi ve sonrasında asil kanı işaret eden seyyid; Arap toplumunda çevrelerinde saygı gören, yaşça diğerlerinden büyük, servet sahibi, soylu bir aileye mensup kabile reisini işaret etmekteydi (Rüya Kılıç, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2016, s. 34). İslâm sonrasında da bu soyluluk devam etmekle beraber Hz. Ali ile Hz. Fatıma'nın oğulları Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ın soyundan gelenlerin adı olmuştur (Mustafa, S. Küçükaşçı, "Tarihî Süreçte Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı", *Osmanlı Araştırmaları XXXIII*, Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı-1, İstanbul 2009, s. 87-88). Hz. Muhammed'in soyundan gelenler gittikleri İslâm devletlerinde hem toplum tarafından saygı görmekte hem de devletlerin onları diğerlerinden ayırmak için kıyafetlerinden özlük haklarına kadar verdikleri bir dizi ayrıcalıktan yararlanmaktaydı (Kılıç, *age.*, s. 56, 77-78). Osmanlı Devleti de seyyid unvanının sağladığı ayrıcalıklardan yararlananların korunması ve seyyid ve şeriflerin denetlenmesi için merkezde nakîbü'l-eshrâflık kurumunu, taşrada ehl-i beytin yoğunlukla yaşadığı yerlerde nakîb kaymakamlığını tesis etmişti (Detaylı bilgi için bk. Kılıç, *age.*, s. 79-91).

³⁵ Özkaya, "XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yeri Ailelerin Âyanlıkları Ele Geçirışleri ve Büyük Hânedanlıkların Kuruluşu", s. 674.

³⁶ Cengiz, *age.*, s. 159.

³⁷ Hülya Canbakal, "On The "Nobility" Of Provincial Notables", *Provincial Elites in the Ottoman Empire*, Ed. Antonis Anastasopoulos, Halcyon Days in Crete V (A Symposium Held in Rethymno, 10-12 January 2003), Crete University Press, Rethymno 2005, s. 43.

³⁸ Konyalı, *age.*, s. 184.

³⁹ Filiz Yenişehirlioğlu, "Architectural Patronage Of Ayan Families in Anatolia", *Provincial Elites in the Ottoman Empire*, Ed. Antonis Anastasopoulos, Halcyon Days in Crete V (A Symposium Held in Rethymno, 10-12 January 2003), Crete University Press, Rethymno 2005, s. 321-323.

⁴⁰ İnalçık, "Centralization and Decentralization in Ottoman Administration", s. 46.

⁴¹ İbrahim Hakkı Akman, *Lârende/Karaman Kenti Osmanlı Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi (1600-1839)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya 2018, s. 91.

II. Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa

Abdurrahman Ağa, köklü ve soylu bir ailenin üyesi olarak statü ve servetiyle Karaman'da hayli tanınan bir kimlikti. Bu dönemde sosyal ve ekonomik hayatın düzenlenmesinde etkili bir model olarak görülen patron-müşteri ilişkisinde⁴² çiftlik ve toprak sahibi olarak kırsal bir patron, idarî görevleri ve şehirdeki emlakıyla da şehrili bir adam olarak sivrilmeyi başarmıştı. Bu patronun çekirdek ailesi hakkında şu bilgilere ulaşılmıştır: Babası Zeynelabidin Ağa, erkek kardeşi İnyetullah,⁴³ kız kardeşi Fatma⁴⁴ ve oğlu Ömer Necib'ti. Abdurrahman Ağa vefat ettiğinde oğlu iki yaşındaydı.⁴⁵ Eşi hakkında bilgi bulunmayan Ağa, yaptığı evlilikle Karaman'ın önemli ailelerinden biri ile akraba olmuştu. Öyle ki kayınpederi Karaman Şeyhi Ebubekir Efendi, kayını Abdurrahman Efendi'ydi.⁴⁶ *Zenciyyü'l-asl* bir cariyesi vardı.⁴⁷ Kendisini tanımlayan pek çok unvanı bulunan Abdurrahman; ağa, hacı, seyyid unvanlarının yanı sıra müderris kimliğini de taşımaktaydı. Kendisi babasının yaptırdığı cami ve medresenin günlük 50 akçe ile mütevellisi, medresenin günlük 40 akçe ile müderrisiydi.⁴⁸

Abdurrahman Ağa ailesinin mukataa tasarruf etme özelliğini devralmıştı. Malikâne ile tasarrufunda hisseli olarak Adet-i Ağnam Mukataası bulunuyordu.⁴⁹ Ayrıca İhtisâb-ı Damgayı Lârende Mukataası'nı Selim Ağa ile birlikte işletiyordu.⁵⁰ Yine 1783/1784 senesine ait Sultan Selim Han'ın Haremeyn evkafı köylerinden Sultaniye kasabası ve başka yerlerde olan mahsulâtının iltizamını almıştı.⁵¹ Bunlardan başka güherçile mubâyaaacılığı da yapmıştı. Güherçile barutun hammaddelerinden birini oluşturuyordu ve Karaman güherçile yatakları açısından zengindi.⁵² Bu ekonomik kaynaktan hayli kâr elde ettiğini düşündüğümüz Ağa'nın, 1778 yılında Karaman Eyaleti mubâyaaasından elde ettiği güherçileyi Baruthane-i Âmire'ye göndermesi emredildi.⁵³ 1782/1783 senesinde yine güherçile mubâyaaacısıydı. Konya ve havalisinden temin ettiği güherçileyi Gelibolu Baruthânesi'ne göndermekteydi.⁵⁴

Ailesinden kalan âyanlığı ve voyvodalığı⁵⁵ da devralan Abdurrahman Ağa'nın devletle olan ilişkileri genellikle gergin geçti. Öyle ki kimi zaman halktan fazla vergi istediği için

⁴² Leslie Peirce, "Entrepreneurial Success in Sixteenth-Century Ayntab: The Case Of Seydi Ahmed Boyacı, Local Natable", *Provincial Elites in the Ottoman Empire*, Ed. Antonis Anastasopoulos, Halcyon Days in Crete V (A Symposium Held in Rethymno, 10–12 January 2003), Crete University Press, Rethymno 2005, s. 124.

⁴³ BOA, Ali Emiri Sultan Selim III (AE. SSLM.III.), 14/847, 4 R. 1208/19 Kasım 1793.

⁴⁴ BOA, Cevdet Evkaf (C.EV.), 474/23986, 5 Ş. 1214/2 Ocak 1800.

⁴⁵ BOA, Cevdet Maarif (C.MF.), 183/9106, 9 Ca. 1199/20 Mart 1785.

⁴⁶ BOA, Bâb-ı Defteri Baş Muhasebe Muhallefat (D.BŞM. MHF.), 74/41, 29 R. 1199/11 Mart 1785; BOA, Maliyeden Müdevver Defter (MAD.d.), 9718, s. 159.

⁴⁷ BOA, MAD.d., 9718, s. 160.

⁴⁸ Müderrisliğe kendisinden sonra vakıf şartı gereğince oğlu Ömer Necib'in atanması gerekiyordu. Ancak Hacı Ebubekir Efendi bir arzual sunarak Ömer Necib'in henüz iki yaşında olduğundan bahisle müderrisliğin kendisine tevcih edilmesini istihdam etti. Şeyhülislam Ataullah Efendi'nin de işaretleriyle 20 Mart 1785 tarihinde Hacı Ebubekir Efendi'ye ruûs verildi. BOA, C.MF., 183/9106, 9 Ca. 1199/20 Mart 1785.

⁴⁹ BOA, Cevdet Adliye (C.ADL.), 93/5604, 29 Ca. 1199/9 Nisan 1785; BOA, MAD.d., 9718, s. 161. Adet-i Ağnam Mukataası'ndan 1770/1771-1782/1783 seneleri arasında devlete ödemesi gereken malın üçte bir hissesi 4.236 kuruş 14 akçeydi ve on iki yıllık sürede 50.833,5 kuruş ödemesi gerekiyordu. Bunun 46.648 kuruşunu ödemişse de kalan 4.185,5 kuruş Abdurrahman Ağa'ya zimmet olarak kaydedilmişti. BOA, D.BŞM.MHF., 75/40/2, 23 L. 1199/29 Ağustos 1785.

⁵⁰ BOA, MAD.d., 9718, s. 158, 20 S. 1199/2 Ocak 1785.

⁵¹ BOA, C.ADL., 93/5604, 29 Ca. 1199/9 Nisan 1785; BOA, MAD.d., 9718, s. 161.

⁵² Yunus İnce, "Kârhaneden Baruthâneye Karaman Eyaleti'nde Güherçile Üretimi (18-19. Yüzyıllarda)", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XIII/1, (2011), s. 11, 21.

⁵³ Öztürk, *age.*, s. 178.

⁵⁴ Gelibolu Baruthane Nezareti Emni İsmetî İsmail Efendi, Abdurrahman Ağa'nın güherçile bedeli, Ilgın Mukataası faizi ve vazifelilere verilmesi gereken 4.879,5 kuruş borcu bulunduğunu söyleyerek bu bedelin muhâllefatından ödenmesini istedi. BOA, Cevdet Askeriye (C.AS.), 1102/48691/2, 20 S. 1199/2 Ocak 1785; BOA, MAD.d., 9718, s. 158, 20 S. 1199/2 Ocak 1785. Alacaklılardan bir diğeri eski Ruznâme-i sani el-Hâc Ahmed'di. El-Hâc Ahmed Baruthane-i Âmire'nin güherçile ihtiyacı için Abdurrahman Ağa'ya 35.025 kuruş vermiş ancak 8.971,5 kuruşu ötürülmesi nedeniyle alamadığını söyleyerek bu miktarın kendisine verilmesini istemişti. BOA, D.BŞM.MHF., 74/12, 12 S. 1199/25 Aralık 1784; BOA, MAD.d., 9718, s. 158, 15 S. 1199/28 Aralık 1784.

⁵⁵ BOA, C.ADL. 30/1808, 9 N. 1190/22 Ekim 1776. Yücel Özkaya Abdurrahman Ağa'nın Mentеше mütesellimi olduğunu ifade etse de kullandığı mühimme kaydı hem Abdurrahman Ağa'nın ölümünden sonrasına aittir hem de hükümde bahsedilen kişi Hasan Çavuşzâde

şikâyet edildi,⁵⁶ kimi zaman da gasp suçuyla ilişkilendirildi. Örneğin; Ermenek kasabasından Abdurrahman Efendi, Abdurrahman Ağa'nın tahrikiyle hareket eden Lârendeli Hacı Monla-oğulları adındaki kişi ve 220 kadar sekban tarafından darp edildiğini, elindeki tahrirat ve bir baş beygirinin alınmış olduğunu dile getirdi. Bu işin tahkiki Karaman Valisi Mustafa Paşa'ya havale edilerek suçluların yargılanması emredildi.⁵⁷ Başka bir misal de 1783 senesinde yaşandı. Kars Muhafızı Mustafa Paşa'nın yeni görev yeri İçel'e giderken uğradığı Karaman'da, Abdurrahman Ağa han kapılarını kapattırılmış, Paşa'nın beş deve, üç at gibi hayvanların yanı sıra başkaca eşyalarını da gasp ettirmişti. Abdurrahman daha sonra bu konuda devlet tarafından uyarıldı, Paşa'ya ait olanların tarafından verilmesi emredildi.⁵⁸ Ancak bazen şiddet kendisine yönelmiş, hanesine baskın yemiş,⁵⁹ bazen de verdiği borcu alamadığından mahkemeye başvurmak zorunda kalmıştı.⁶⁰ Bunlar haricinde hem sefer zamanlarında hem de şehrin imarında kendisinden yararlanmıştı. Zira 1778 senesinde İsmail Seraskeri Abdullah Paşa'nın maiyetine katılmak üzere 1.000 kadar süvariye Konya, Karaman ve başka yerlerden tedarik ettiği gibi⁶¹ Karaman'da Yunus Emre türbesinin tamiri işiyle de ilgilenmişti.⁶²

Abdurrahman Ağa'nın bu hareketli hayatı babasının akıbetine uğrayarak son buldu. O da babası gibi öldürüldü ve malları müsâdere edildi. 14 Aralık 1784 tarihinde *bâ-emr-i âli katlen*⁶³ cezası Karaman Valisi Hasan Paşa tarafından tertip edilen Abdurrahman Ağa'nın öldürülme nedenlerinden ilki devlete olan borcuydu.⁶⁴ Nitekim tasarrufundaki iltizam ve malikânelerden devletin birkaç yüz keselik alacağı bulunuyordu.⁶⁵ Bu borç muhalefâtından tahsil edildiğinde 146.650 kuruşa varmıştı. Ancak bu bile devletin alacağının yarısı etmiyordu.⁶⁶ Bundan başka Lârende'deki (Karaman'daki) iltizamları zorbalıkla kendisine tahsis ettiği, zulüm ve zorbalıkla ele geçirdiği emvalinin olduğu sıralanmakta,⁶⁷ "*fukârâ ve züefaya*" zulmünün son bulmadığı mallarına bu sebeplerden dolayı el konulduğu ifade edilmekteydi.⁶⁸

III. Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Mal Varlığı

Âyanların servet edinme ve bunları kullanma yolları çeşitliydi. İltizama katılmak, ticaretle uğraşmak, çiftlik sahibi olmak ve borç vermek pek çok âyanın zenginliğinin kaynağıydı. Abdurrahman Ağa bu sayıların hepsine yatırım yapmıştı. Yalnız bu iktisadî faaliyetlerden elde ettiği sermayeyi daha çok 16. yüzyıldan itibaren ilişki ağlarını ve güçlerini pekiştirmek isteyen âyanlar gibi borç para vererek değerlendirdi. Nitekim âyanlar parasal sıkıntı yaşayan ya da

el-Hâc Ahmed'e ait bir bilgidir. BOA, Bâb-ı Âsâfi Divân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.), 183, 245/711, Evâsıt-ı Ca. 1200/Mart 1786; Özkaya, *age.*, s. 240.

⁵⁶ Cengiz, *age.*, s. 175.

⁵⁷ BOA, AE. SABH.I., 170/11360, 3 R. 1196/18 Mart 1782.

⁵⁸ BOA, C.DH., 308/15356, 4 S. 1198/29 Aralık 1783.

⁵⁹ Aralarında Sarıkavak, Mut, Karataş subaşları ile Bolacalı Yörük Cemâ'ati Kethüdası'nın da bulunduğu 1.000'den fazla kişi 17 Ağustos 1783 tarihinde Lârende kazasına saldırmışlar, içlerinde âyanın evi de olmak üzere başka evleri basıp yağmalayıp cinayet işlemişlerdi. Köse, *agt.*, s. 386.

⁶⁰ Abdurrahman Ağa, Karapınar ahalisinden birkaç kişiye 6.500 kuruş vermiş ancak borcun ödenmesi için tayin edilen tarihten on ay geçmesine rağmen borç kendisine ödenmediğinden mahkemeye başvurarak Karaman valisinin bu işi çözmesini istemişti. BOA, AE. SABH.I., 118/8000, 5 C. 1190/22 Temmuz 1776.

⁶¹ BOA, C.AS., 1149/51074, 20 Ra. 1192/18 Nisan 1778.

⁶² Türbenin tamiri için 2.000 kuruş gönderilmişti. Bu meblağın bir kısmı harcanmışsa da vefatı ile beraber türbenin tamiri için bir miktar paranın muhalefâtından düşülmesini Halvetî Şeyhi Hacı İsmail arzuhalinde istemişti. BOA, MAD.d., 9718, s. 159, 17 B. 1199/26 Mayıs 1785.

⁶³ BOA, C.ZB., 85/4238, 2 Za. 1200/27 Ağustos 1786.

⁶⁴ BOA, AE. SABH.I., 78/5410, 8 S. 1199/21 Aralık 1784.

⁶⁵ BOA, AE. SABH.I., 78/5410/2, 9 S. 1199/22 Aralık 1784.

⁶⁶ BOA, D.BŞM. MHF., 76/37, 13 M. 1200/16 Kasım 1785.

⁶⁷ BOA, AE. SABH.I., 78/5410/2, 9 S. 1199/22 Aralık 1784.

⁶⁸ BOA, C.AS., 1102/48691/1, 11 S. 1199/24 Aralık 1784.

devlete vergisini ödemekte zorluk çeken halka borç para vererek onları kendilerine bağımlı hale getirmişlerdi.⁶⁹ Abdurrahman Ağa'nın da hem kendi hem babasının hem de başka isimler üzerine kayıtlı çok sayıda kişiden alacağı vardı. Kendi ismi üzerine 108.352 kuruş,⁷⁰ babasının alacakları 50.379 kuruş, başka isimlere kayıtlı 5.610 kuruş toplam 164.341⁷¹ kuruşu bulunuyordu.⁷² Borçluların çoğu kuvvetle muhtemel vergi mükellefi olanlardı. Örneğin İlyada köyü sakinlerine 300 kuruş, aynı köy sakinlerinin salyanelerine 466 kuruş, Karapınar menziline imdadiyesi için 2.100 kuruş, dokuz mahallenin de salyaneleri için 318 kuruş ödeme yapmıştı.⁷³ Sayılan yerlerin dışında başka köylülerin vergilerinin ödemesinde de hayli etkili olsa gerektir. Nitekim alacaklar içinde birden fazla kişinin tek kalemde kaydedilmesi, yine köy ihtiyarlarının ön planda olması buna bağlanabilir. Ancak voyvoda, mütesellim ve mültezimler vergi toplama hakkını suiistimal ederek kârlarını artırmaktaydı.⁷⁴ Çavuşzâde ailesinin de alacaklarının kaynağı her zaman verdiklerinin karşılığı değildi. Örneğin Eskiil kadısı ile Turgud naibi, Zeynelabidin Ağa'nın on beş sene önce Esbkeşan voyvodası iken iki kazanın ahalilerinden zorla temessük aldığını ileri sürdü. Üstelik bunların da ödendiğini ancak oğlu Abdurrahman Ağa'ya bu temessüklerin geçtiğini söylediler.⁷⁵ Dahası Abdurrahman Ağa da kendi adamları aracılığı ile Kılbasan Derbendi ahalisinden altı sene boyunca zorla para almaya çalışmış, bu yüzden şikâyet edilmişti.⁷⁶

Abdurrahman Ağa bunların dışında Yoladalı, Bulacalı Süleyman Hacılı ve Keşli cemâ'atlerine borç paralar vermiştir. Bu bize borçların karşılığında onları kendi işlerinde kullanıp kullanamadıklarını düşündürmektedir. İçel âyanlarının malikâne haline getirilen Yörük cemâ'atlerinden hem askerî birlik hem de iş gücü olarak yararlandıkları bilinmektedir.⁷⁷ Böyle bir durum Abdurrahman için de geçerli olabilir. Diğer taraftan Abdurrahman Ağa'nın kendi iş sahalarına giren kişilerden de alacağı vardı. Emirler Kârhanesi'nde Barutcu Kel Ali, Konya Kârhanesi'nde Kara Veli, Karapınar'da Kârhaneci Hacı Mehmed, Karapınar Menzilcisi Ali ve Mehmed, Bekdik Derbend Ağası Hacı Ahmed ve yedi nefer bunlardan bazılarıdır. Alacakların içinde ticaretle ilgili olanlar da vardı. Örneğin Abdurrahman Ağa'nın buğday verdiği Keşli Mercan'ın 50 kuruş borcu bulunuyordu. Abdurrahman Ağa'nın elinden bir kalemde çok yüksek meblağların çıktığı da anlaşılmaktadır. Nitekim Abdurrahman Ağa, Hacı Celal Mahallesi'nden Hüseyin Ağa ile oğlu Hacı Ali Ağa'ya 76.500 kuruş, Hacı Beyzâde Hacı Ahmed'e 15.000 kuruş borç vermişti. Bütün bu alacaklardan ne kadar kâr elde ettiğini bilmesek de Anadolu âyanının bir diğer gelir kaynağı tefecilik⁷⁸ ve Abdurrahman Ağa'nın Yavuz Cezar'ın belirttiği gibi hem kâr oranı yüksek hem de riskleri az olan faizciliğe yönelmiş olduğu düşünülebilir.⁷⁹

⁶⁹ Mert, *agm.*, s. 196.

⁷⁰ Bu miktar alacak listesinde yer alandır. Bk. *BOA, MAD.d.*, 9718, s. 165. Mübâşirin getirdiği defterlerde Abdurrahman'ın alacakları 107.602 kuruş olarak belirtilmiştir. Bk. *BOA, MAD.d.*, 9718, s. 162, 19 Za. 1199/23 Eylül 1785. Biz alacak listesini temel alarak hesapladık.

⁷¹ Mübâşirin teslim ettiği defter ve temessüklerden çıkarılan sonuca göre Abdurrahman Ağa'nın alacağı 163.584,5 kuruştur. *BOA, MAD.d.*, 9718, s. 162, 19 Za. 1199/23 Eylül 1785.

⁷² Bundan sonra alacakları için bk. *BOA, MAD.d.*, 9718, s. 162, 19 Za. 1199/23 Eylül 1785; *BOA, MAD.d.*, 9718, s. 164-168.

⁷³ *BOA, MAD.d.*, 9718, s. 160, 28 Ca. 1199/8 Nisan 1785.

⁷⁴ Gilles Veinstein, "Çiftlik Tartışması Üzerine", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, çev. Zeynep Altok, Ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 54.

⁷⁵ *BOA, MAD.d.*, 9718, s. 166, 22 B. 1200/21 Mayıs 1786.

⁷⁶ Cengiz, *age.*, s. 175.

⁷⁷ Köse, *agt.*, s. 521.

⁷⁸ McGowan, *agm.*, s. 795.

⁷⁹ Cezar, *agm.*, s. 65.

Abdurrahman Ağa verdiği borçların karşılığını çeşitli gayrimenkullerle⁸⁰ değerlendirdiği gibi normal yollardan satın aldıklarıyla da mülk sayısını artırmıştı.⁸¹ Karagelen, Pazarbozan ve Mağribzâde hanlarında on üç odası bulunmaktaydı. Ayrıca dört peyke, üç dükkân,⁸² on iki sehim bezirhane hissesi, iki köşk, iki oda, üç ev, yarım hisseli ahır ve develik, üç bahçe, 68 dönüm tarla ile dönümü belirtilmemiş üç yerde tarla, yine başkalarına satılmış 44 dönüm küçük tarla, 15,5 dönüm boyalık, 178 hendek,⁸³ 128 adet boyalık sıruk ve kumaş jarse boyahanesi vardı.⁸⁴ Bunların içinde boyalıklar Karaman'ın önemli geçim kaynaklarındandı. Nitekim boyalıklarda üretilen boya bitkileri tekstil ve deri sanayisinde kullanılırdı. Bezirhanelerde üretilen bezir yağı da boyahaneler için önemliydi.⁸⁵ Abdurrahman Ağa'nın bezirhane hissesi, boyahanesi ve Vaizoğlu, Gördükgözü gibi farklı mahallerde boyalıkları bulunuyordu. Bu durum Abdurrahman Ağa'nın küçük sanayi işletmelerine yönelik bir işletmeci olduğunu göstermektedir.

Abdurrahman Ağa'nın bu mallarını satın alanlar yine zenginlerdi. “*Kaynakların yeniden dağılımı*” şeklinde ifade edilen mirasın farklı kişilerce elde edilme sürecinde kazanan servet sahibi kişilerdi. Zira tarla, bağ, bahçe, ev gibi yüksek bedellerle satılan bir malı fakirler alamazlardı.⁸⁶ Abdurrahman'ın da mallarının bir kısmına Kütahya eski kadısı Terzizâde Ahmed Efendi⁸⁷ sahip oldu. Nitekim kendisi 7.262,5 kuruş ederindeki boyalık, haneler, dükkân, tarlalar, hayvanlar dışında pek çok eşya içinden⁸⁸ sekiz ve dokuz dönümlük boyalıkları, bir adet tahtanî ve bir adet fevkanî han odalarını, 14,5 dönüm tarla ve tarlada ekili mahsulü, dört adet eski kilim ve bir miktar yünü toplam 2.264 kuruşa satın almış, kendisine 27 Ağustos 1786 tarihinde mülknâmesi verilmişti.⁸⁹

Abdurrahman Ağa'nın sayılan malları dışında kırsalda Aşiran, Gündere/Göndere, Bey ve Davgandos adında dört adet çiftliği ve Hüseyin kethüdanın tasarrufunda çiftlik olarak belirtilmemiş ancak ekim yapılan bir yeri daha vardı.⁹⁰ Bu çiftliklerin evlerine ve tarlalarına kimse rağbet etmemiş ancak birkaç tarla⁹¹, çiftliklerin içinde bulunan hayvanlar, hububat ve çift takımları satılmıştı.⁹² Çiftliklerinde genel itibarıyla hububat tarımı yapılmaktaydı. Nitekim vefat ettiğinde çiftliklerinin hepsinde buğday ile arpa ekiliydi ve bu hububatın değeri toplam 5.771 kuruş olarak belirlenmişti. Ancak evinde kendi kullanımı için bir hububat stoku yoktu. Yalnız Sultan Selim'in Haremeyn evkafının iltizamından elde ettiği Paşa Hanı'nda 27 kile çavdarı⁹³,

⁸⁰ Abdurrahman Ağa'nın 7.611,5 kuruş borç verdiği Tabakçıoğlu Hacı Mehmed borcu ödeyemeden vefat edince Mehmed'in mirasçıları bu borcun karşılığında Ağa'ya 5 Ağustos 1774 tarihinde 19 gayrimenkul vermek durumunda kalmışlardı. Cengiz, *age.*, s. 268.

⁸¹ Cengiz, *age.*, s. 176.

⁸² Bu dükkânlardan biri eskici dükkânı olup vakıf olduğu yönünde bilgi verilmişti. BOA, MAD.d., 9718, s. 163.

⁸³ On beş hendek bir dönüme işaret etmektedir. Cengiz, *age.*, s. 263.

⁸⁴ Emlâk ve akarâtı için bk. BOA, MAD.d., 9718, s. 160; BOA, MAD.d., 9718, 162-163.

⁸⁵ Cengiz, *age.*, s. 280-281, 284.

⁸⁶ Cezar, *agm.*, s. 50.

⁸⁷ Belgelerde Kütahya eski kadısı Ahmed Hasib Efendi, Kütahya eski kadısı Ahmed Efendi ve Kütahya eski mollası Terzizâde Ahmed Efendi gibi farklı isimlendirilmeler mevcuttur. Her üç isim de görevi dolayısıyla aynı kişiyi işaret ediyor olmalıdır.

⁸⁸ BOA, MAD.d., 9718, s. 162.

⁸⁹ BOA, C.ZB., 85/4238, 2 Za. 1200/27 Ağustos 1786.

⁹⁰ Çiftlikler, çiftliklerin içinde bulunan eşya ve hayvanlar için bk. BOA, MAD.d., 9718, s. 160-161, 162.

⁹¹ Muhallefâtında Davgandos köyündeki bir tarlası için “Davgandos karyesinde bâ-temessük tapu senedi Zeynelabidin'in tasarrufunda olan tarla 25 dönüm” şerhi düşülmüştür. Suraiya Faroqi devlete ait olan bu toprakların temessüklü olarak varislere belli bir bedelle geçtiğini ifade etmektedir. Faroqi, “Zeytin Diyarında Güç ve Servet: Edremit Âyanından Müridzade Hacı Mehmed Ağa'nın Siyasî ve Ekonomik Faaliyetleri”, s. 94.

⁹² BOA, MAD.d., 9718, s. 162, 19 Za. 1199/23 Eylül 1785.

⁹³ BOA, MAD.d., 9718, s. 163.

Sultaniye kasabasında 790,5 kile saf buğdayı ve 780 kile karışık çavdarı, 529 kile arpası, vazifelilerin üzerinde 300 kile arpası, Zincirli mezrasında üretilen ve Konya'da ambar ettiği 92 kile buğdayı ile 129 kile arpası, Dağal köyünde 27 kile buğdayı bulunuyordu.⁹⁴

Çiftlik üretimlerinin büyük kısmını geniş maiyetine harcadığını düşünmekle beraber yine de hububat ticareti yaptığı bir borç kaydından anlaşılmaktadır. Ancak çiftlikler genel olarak Abdurrahman Ağa'nın iktisadî faaliyetlerinin merkezini oluşturmuyordu. Esasında pek çok âyanın esas gücü çiftliklerden ileri gelmiyordu. Belki sıra dışı bir örnek olarak Tepedelenli Ali Paşa'nın mal varlığının büyük bir kısmını oluşturan 900 kadar çiftliği gösterilebilir. Ancak başkaca âyanlara bakıldığında çiftliklerin esas ekonomik kaynak olarak değerlendirildiği pek görülmez. Örneğin; Yenişehir Âyanı Sarıcaoğlu Osman'ın en büyük gelir kaynağı değerli mücevherler ve nakitleriydi. Çiftliklerinde ise daha çok hayvancılık işiyle uğraşmıştı. Canikli Genç Mustafa Paşa'nın nakitleri mal varlığının büyük bir kısmını oluşturmaktaydı. Ama aynı zamanda gemileri ve çeşitli ticarî ilişkileri nedeniyle tüccar bir âyandı. Dahası iltizamdan da kâr elde etmekte, alacaklarının neredeyse hepsi iltizamdan kaynaklanmaktaydı. Karaosmanoğulları'ndan Hacı Hüseyin Ağa'nın servetinin kaynağında iltizam, alacak, emlak, akar ve çiftlikler yer almaktaydı. Bu ailenin halk ile olan ilişkilerinde alacak konusu daha ağır basmaktaydı.⁹⁵ Tüm bunlardan sonra Abdurrahman Ağa'nın tespit edilen mal varlığının %13,75'ini (26.188 kuruşu) kitapları, çeşitli eşya, emlak, akar, çiftlik hububat ve hayvanları,⁹⁶ %86,25'ini (164.341 kuruşu) alacakları oluşturmuyordu.

IV. Mübâşir ve Alacaklılar

Müsâdereye uğrayan şahsın muhallefâtının tahrir işlemi mübâşir vasıtasıyla yapılmaktaydı. Mübâşire gittiği yerde bölge idarecilerinin yanı sıra âyan ve eşraf da yardım ederdi. Mübâşir tahrir ettiği malların satılacak olanlarını satarak elde ettiği para ve bunların defterini İstanbul'a göndermekle, hazineye alınacak ve İstanbul'da satılacak olanları getirmekle mükellefti.⁹⁷ Ancak mübâşirin muhallefâtı mirasçılardan koruması, kaçırın varsa tespit etmesi, borçları dağıtması, alacakları toplaması gerekmekteydi ve bu süreç müsâdereye uğrayanın kurduğu karmaşık ilişkiler ağı neticesinde uzayabilmekteydi.

Abdurrahman Ağa'nın öldürülmesinden sonra devlete olan borçlarının tahsil edilmesi, muhallefâtının defter edilerek İstanbul'a gönderilmesi için mevâlî ve kassam olarak Hacı Süleyman Efendi ile Karaman Valisi Hasan Paşa'nın hazinedarı Ali Ağa,⁹⁸ müsâdere mübâşiri olarak da Derviş Paşa'nın Selam Ağası Dergâh-ı Âli Gediklilerinden Mehmed Ağa görevlendirildi.⁹⁹ Mehmed Ağa altı aydan fazla müsâdere işi ile ilgilendi.¹⁰⁰ Karaman'dan İstanbul'a geldiğinde 17 Temmuz 1785 tarihinde bir tahrirle burada ne yaptığını anlattı. Bu tahrirle göre; muhallefâtın bir kısmını satmış bir kısmını ise satmadan getirmişti. Getirdiği eşyalar gümürükte, hayvanlar ise Üsküdar'daydı. Sattığı eşyaların tutarı 14.928,5 kuruştı ve bunun 5.928,5 kuruşunu müsâdere sürecindeki masraf tutarı olarak bildirdi.¹⁰¹ Çiftlik evleri, arazileri ve baş-

⁹⁴ BOA, MAD.d., 9718, s. 161.

⁹⁵ Tamer Güven, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlar, Sermaye Birikimi ve Girişimcilik", *Türkiye İslam İktisadî Dergisi*, C. 3/S. 1, (2016), s. 77-81.

⁹⁶ BOA, MAD.d., 9718, s. 161.

⁹⁷ Telci, *agm.*, s. 152.

⁹⁸ BOA, D.BŞM.MHF., 74/41, 29 R. 1199/11 Mart 1785.

⁹⁹ BOA, D.BŞM.MHF., 75/41, 12 Za. 1199/6 Eylül 1786. Bazı defterlerde sadr-ı esbak merhûm Darendeli Mehmed Paşa'nın selam ağası olduğu kayıtlıdır. BOA, MAD.d., 9718, s. 162, 19 Za. 1199/23 Eylül 1785; BOA, DBŞ.MHF., 76/41, 23 R. 1200/23 Şubat 1786.

¹⁰⁰ BOA, DBŞ.MHF., 75/23, 26 N. 1199/2 Ağustos 1785.

¹⁰¹ BOA, D.BŞM. MHF., 75/40/1, 10 N. 1199/11 Mart 1785.

kaca emlakının satışı gerçekleşmemiş, bazı alacakların da daha sonra tahsil edilmesi gerekmişti.¹⁰² Ancak devlet mübâşirin işini iyi yapmadığını ve kendisi için ayırdığı meblağın çok fazla olduğunu düşündü.¹⁰³ Üstelik mübâşirin verdiği defterlerle kendisine sorulan soruların cevaplarının doğruluğunun sorgulanması, satılmayan mallar ve tahsil edilemeyen borçlar için yeniden bir mübâşir gönderilmesi gerekti.¹⁰⁴ Bu doğrultuda müsâdere işiyle görevlendirilen ilk mübâşir Mehmed Ağa'nın hakkındaki şüphelerin doğru olması kuvvetle muhtemeldir. Zira müsâdere sonrası malın ederi kadar bir harç alan müsâdere mübâşirleri malların değerini çok gösterme gayretine girme eğilimlerinin dışında mirasçılarla ya da kalan mallardan menfaat elde edeceklerle uzlaşarak daha fazla para kazanma yoluna gitme isteğini taşıyabiliyordu.¹⁰⁵ Böyle bir durum Müsâdere Mübâşiri Mehmed Ağa'nın zayi olduğunu iddia ettiği eşyalara bakıldığında anlaşılabilir. Öyle ki Mehmed Ağa, kargı mızrak, müsta'mel şeyhî çakşır, kahve futası, müsta'mel çuka şalvar, kebir ve sağır fağfûr tabak, müsta'mel çakşır, billur bardak, âyetli altın, hurda sîm ve şalî binişin zayi olduğunu söyledi. Bu eşyalar arasında aslında altı adet olan âyetli bir altının ve hurda gümüşün, elbiselerin ve bir mızrağın olması dikkat çekicidir. Diğerlerinin kırılma riskinin fazla olması nedeniyle zayi olmaları anlaşılabilirse de sayılanların mal kaçırma sevdasına yenik düştüğü düşünülebilir.¹⁰⁶ Dahası Ağa'nın evinde az sayıda menkul eşyanın olması bu kaçırma eyleminde ne kadar ileri gidilebileceğini de gösterebilir. Zira müsâdereden mal kaçırma isteği hep yaşanan bir durumdu. İhbarcılar bu gibi durumlarda devletin kulağına kimin ne kaçırdığını fısıldayabiliyordu. Mal kaçırmanın başka bir yere gittiyse bulunması gerekiyordu.¹⁰⁷ Uzak şehirlere kaçırılanlar belki ele geçirilemeyebiliyordu yalnız maktulün eşlerinin odalarına gömülü olanlar daha ulaşılabilir bir konumdaydı.¹⁰⁸ Karaman ahali de Abdurrahman Ağa'nın Yörüklerle olan "*cidâl ve muhârebe esnâ'sında*" mallarını kayını ile beraber gizlemiş olduğunu, öldürüldüğü gün eşinin cariyeye, besleme ve gulamlarının birkaç bohçayı evden götürdüklerini haber ettiler.¹⁰⁹ Bu durum tahkik edildiğinde Kayın Abdurrahman Efendi konu hakkında bilgi sahibi olmadığını dile getirdi. Kapı Çukadarı Karabahtlı Mustafa da sorgulanmak istenmiş ancak bulunamamıştı.¹¹⁰ Karabahtlı Mustafa, muhtemelen Abdurrahman Ağa'nın en sadık adamlarından biriydi ve aralarında bir borç verme dolayısıyla ilişki de vardı.¹¹¹ Yani herhangi bir eşyanın sorgulama ile ortaya çıkması hayli zor görünüyordu. İşte bu durumların halli ve alacakların toplanması için yeni mübâşir olarak Mehmed Emin Haseki görevlendirildi. Mehmed Emin Haseki Karaman'a geldiğinde satış yapılmış bazı emlakı yeniden müzayedeye çıkarmış bu da huzursuzluğa neden olmuştu. Örneğin Kütahya eski kadısı Ahmed Hasib Efendi bu şikâyetle elindeki hüccetlerin varlığını göstermiş ve Mehmed Emin Haseki'nin, kendisinin daha önce satın aldığı mallar üzerindeki müdahalesinin engellenmesini istemişti. Lakin bu gibi durumlarda devlet, hak iddiasında bulunanların kadı ve mübâşirden aldıkları senetlerini dikkate alıyordu.¹¹²

Müsâdere sırasında maktulün daha önce borç aldığı ya da çeşitli yollarla borçlandığı kişiler divana, mübâşire ve kadıya başvurarak alacaklarını talep etti. Eğer iddialarını şahitler, satış

¹⁰² BOA, D.BŞM.MHF., 75/41, 12 Za. 1199/6 Eylül 1786; BOA, MAD.d., 9718, s. 163.

¹⁰³ BOA, MAD.d., 9718, s. 161, 21 Za. 1199/25 Eylül 1785.

¹⁰⁴ BOA, D.BŞM.MHF., 76/41, 15 R. 1200/15 Şubat 1786; BOA, MAD.d., 9718, s. 162, 19 Za. 1199/23 Eylül 1785.

¹⁰⁵ Cezar, *agm.*, s. 52-53.

¹⁰⁶ BOA, MAD.d., 9718, s. 163.

¹⁰⁷ Alpay Bizirlik, "XVIII. Yüzyılda Bir Osmanlı Valisinin Ölümü Ardından Gelişen Olaylar Üzerine", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 15/S. 1, (2000), s. 173.

¹⁰⁸ Serkan Polat, "Çapanoğlu Ahmed Paşa'nın Muhallefâtı", *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl: 8/S. XXIV, (2015), s. 91-93.

¹⁰⁹ BOA, D.BŞM.MHF., 74/41, 29 R. 1199/11 Mart 1785.

¹¹⁰ BOA, MAD.d., 9718, s. 159, 7 C. 1199/17 Nisan 1785.

¹¹¹ Abdurrahman Ağa Karabahtlı Mustafa'ya 1195 (1780/1781) senesinde 200 kuruş borç vermişti. BOA, MAD.d., 9718, s. 165.

¹¹² BOA, D.BŞM.MHF., 76/41/1-2, 15 R. 1200/15 Nisan 1786.

belgeleri ve çeşitli senetlerle ispat ederlerse Abdurrahman Ağa'nın satılmayan emlaki ve toplanılmayan alacakları karşılığında haklarına kavuşacaklardı. Ancak yeni alacaklıların farklı zamanlarda farklı yerlerden gelerek Abdurrahman Ağa'nın kendilerine borçlu olduğunu ileri sürmeleri bir karışıklığa sebebiyet vermekteydi. Üstelik bazıları divana başvuru yapmışlardı. Fakat Abdurrahman Ağa'nın alacaklarının listesi tam anlamıyla oluşturulmamıştı. Hal böyle olunca Abdurrahman Ağa'ya borçlu olanların listesi hazırlanıp, iddialarını ispat edenlerin de kaydı tutulacak daha sonra ödeme yapılacaktı.¹¹³

Alacaklılardan Kamışoğlu Hacı İsmail, Karaman'da bulunan boyahanenin 12 sehimine sahip olduğunu bir senelik hissesini Abdurrahman'ın haksız yere zapt ettiğini ifade etti. Yapılan soruşturma sırasında İsmail'i doğrulayanlar olsa da Abdurrahman'ın Derbend Ağası Ömer aracılığı ile kendisine 1.200 kuruş verdiğini söyleyenler de vardı. Ancak derbend ağasının Karaman'da olmaması soruşturmanın devam etmesini gerektirdi ve bu iş kadı ile mübâşire havale edildi.¹¹⁴ Daha öncesinde yerel otoriteye de başvuru yapan İsmail, bu boyahaneyi beş ayda bir kiralayan Yeğenzâde Abdurrahman'dan 1.200 kuruşa satın almıştı. Bu bedelle aldığı âyan tarafından zapt edildiğinden şikâyetle kadıya başvurduğunda hissesinin zaptı için kendisine mürâsele verildiğini söyledi. Herhalde uzun zamandır hakkını alamayan İsmail "Allah ve resulü aşkıma" hakkının kendisine teslim edilmesini bu sefer de merkezden istiyordu.¹¹⁵ Burada sorun İsmail'in hakkını daha önce araması yerel otoritelerin bundan haberdar olmasıdır. Yalnız âyana karşı mahkemede başarı sağlamak öyle kolay bir iş değildi. Zira onların gücü davanın gerçekleşmesinin önündeki en büyük engeldi.¹¹⁶ Bu durum babası Zeynelabidin Ağa hakkındaki şikâyetlerin kadıya ve divana ulaşmasına rağmen halkın şikâyetlerinden vazgeçmeleri örneğinde görülür. Gerçi İsmail hayli uğraşmıştı, ancak Abdurrahman Ağa'nın çeşitli borç ilişkilerinde görüldüğü üzere derbend ağaları ile yakından ilişkisi onları yanına çekmekte zorlanmayacağını akla getirmektedir.

Alacaklıların yaşadığı bir diğer sorun haklarının üçte birlik kısmından daha azına razı gelmelerinin istenmesiydi. Bu durum Abdurrahman Ağa'nın toplam borcunun mal varlığından fazla olmasından kaynaklandı.¹¹⁷ Nitekim şahsın mal varlığı borcunu karşılayamadığı zamanlarda alacaklılara "garâmeten" ödeme yapılabilmekteydi. Bu durumda alacaklılar haklarına tamamen kavuşamazlardı.¹¹⁸ Abdurrahman Ağa'nın kendisine 500 kuruş borçlu olduğunu iddia eden Kütahya eski kadısı Ahmed Efendi onlardan biriydi.¹¹⁹ Yine haklarının üçte birinden daha azına razı gelmesi gereken bir kesim de Karaman esnafıydı. Abdurrahman Ağa'nın, içlerinde kürkçü ve tuzcunun da bulunduğu, ekmekçiler, kasaplar, bakkallar, helvacılar, attarlar, şıracılar, keçeciler, piriççiler, mumcular, demirciler, nalbantçılar, terziler, duhancılar, kahveciler, keresteciler gibi pek çok kesimden çok sayıda esnafa 8.996 kuruş borcu vardı. Karaman esnafı ne zaman haklarını isteseler tehditle korkutularak alamadıkları paralarını istemektedirler. Bir senelik olan bu meblağ Abdurrahman Ağa'nın kendi hanesi için harcanan kısımdı.¹²⁰ Esnafa borçlanmak içtimaî hayatın olağan akışında kabul edilebilir bile olsa bu miktar çok fazladır. Zira Karaman Valisi Çelik Mehmed Paşa'nın terekesinde bile esnafın

¹¹³ BOA, C.ML., 270/11089, 19 M. 1200/22 Kasım 1785; BOA, MAD.d., 9718, s. 163, 19 M. 1200/22 Kasım 1785.

¹¹⁴ BOA, C.ADL., 96/5800/1-2-3, 28 Ca. 1199/8 Nisan 1785.

¹¹⁵ BOA, D.BŞM.MHF., 74/29, 18 Ra. 1199/28 Şubat 1785.

¹¹⁶ Âyan ve mütesellim olanlar yüzünden davanın yapılamaması örneği için bk. Köse "Ermek'te Bir Âyan Hânedanı: İnce Ali-oğulları'nın Yükselişi", s. 484.

¹¹⁷ BOA, D.BŞM.MHF., 78/4/1-2, 27 Z. 1200/21 Ekim 1786.

¹¹⁸ Cezar, *agm.*, s. 56; Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı İmparatorluğunda Müsadere", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 49, (1987), s. 102.

¹¹⁹ BOA, D.BŞM.MHF., 78/4/1-2, 25 Z. 1200/19 Ekim 1786; BOA, MAD.d., 9718, s. 159, 21 C. 1199/1 Mayıs 1785.

¹²⁰ BOA, D.BŞM.MHF., 74/55/1-2, 11 C. 1199/21 Nisan 1785; BOA, MAD.d., 9718, s. 159, 28 Ca. 1199/8 Nisan 1785.

iddia ettiği borç¹²¹ Abdurrahman Ağa'nınkinin yanında görünmez durumdadır. Bu miktar para bir seçkinin çevresini nasıl etkilediğini ve dahi zorbalığın ne dereceye vardığını göstermesi açısından değerlidir. Üstelik sadece esnaf değil askerî kısım da Abdurrahman Ağa'dan çekinmektedir. Nitekim Ağa'nın korkusu burada görev yapacak yeniçeri serdarlarını da etkilemiş, yeniçeri serdarlığı görevine birkaç yıl kimse atanamamıştı.¹²²

V. Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Özel Yaşamında Kullandığı Eşyalar

Abdurrahman Ağa mukataalar, han odaları, boyalıklar ve çiftliklerle hem şehirde hem de kırsal alanda hayli yatırım yapmış bir zengindir. Acaba ev yaşamı nasıldı?¹²³ Bu kısımda özel yaşamında kullandığı eşyalar ifade edilmiştir. Ancak belirtmelidir ki Ağa'nın evi hakkında bilginin olmaması bu kısımda bir fizikî alan betimlemesinin önüne geçmektedir.

Osmanlı toplumunun seçkinlerinin muhalledâtlarını konu alan çalışmalarda sahip oldukları mallar üzerinden yaşam standartları üzerine yorumlar getirilmiştir. Bu seçkinlerden bazıları mütevazı bir hayat yaşamışken, bazıları değerli ve ithal eşyalara sahip olarak ihtişamlı bir hayatı tercih etmiştir.¹²⁴ Bu durum sarayın örnek alınmasıyla ilgili olabilir. Zira gösterişin ve tüketimin merkezi durumundaki sarayın ihtişamı devlete yakın olan askerî mensuplarını etkilemiş, askerîlik, köklülük, zenginlik ve cömertliklerini ev eşyalarından, giyimlerine, silahlarına kadar çeşitli eşyalarla sembolize etmeye gayret göstermişlerdir.¹²⁵ Taşrada görev yapanların bu tüketim alışkanlıklarıyla çevrelerini etkilemiş olabileceği, yerli ailelerin de bu etki altında kalarak kendilerine verilen resmî görevleri veyahut zenginliklerini çok çeşitli araçlarla sergilemiş olabilecekleri aşikârdır.

Yerli seçkinlerden biri olan Abdurrahman Ağa'nın, her ne kadar Karaman Valisi Çelik Mehmed Paşa'nın sahip olduğu kadar çok değerli eşyası¹²⁶ olmasa da elinde özellikle askerî sınıfta bulunduğu söylenen,¹²⁷ ayrıca zenginlik alameti¹²⁸ olarak da sayılabilecek kitapları bu gösterişin bir parçası şeklindedir. Zira muhalledâtında ilk olarak 58 adet kitabın sıralandığı görülmektedir. Bu kitapları müderris kimliğinin yansıması olarak düşünmekle birlikte ilk olarak Semerkandî Şeyh Ali'nin yaptırdığı ve babasının yenilediği, halkın yararlanabildiği kütüphanede 79 yazma eser¹²⁹ olduğu bilgisinden hareketle kendi kitaplarını da kütüphane için edindiğini düşünebiliriz. Kitap dışında yazı takımları açısından da diğer Karamanlılardan muhakkak ayrılıyordu. Sonuçta devletle ve halkla olan ilişkisinde bu takımları kullanmasını

¹²¹ Bayram Ürekli-Alpay Bizbirlik, "Karaman Vâlisi Çelik Mehmed Paşa'nın Terekese", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (SUTAD)*, S. 1, (1994), s. 178.

¹²² Cengiz, *age.*, s. 173.

¹²³ Evinde bulunan eşyalar için bk. BOA, MAD.d., 9718, s. 158-160.

¹²⁴ Böyle birkaç çalışma için bk. Saim Savaş, "Sivas Valisi Dağistanî Ali Paşa'nın Muhalledâtı-XVIII. Asrın Sonunda Osmanlı Sosyal Hayatına Dâir Önemli Bir Belge", *Belgeler*, C. XV/S. 19, (1993), s. 249-292; Emecen, *agm.*, s. 141-148; Cahit Telci, "Turgutlu Voyvodası Seyfizade Es-Seyyid Halil Ağa'nın 1791 Senesinde Müsadere Edilen Muhalledâtı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXII/S. 1, (2007), s. 173-216; Christoph K. Neumann, "Birey Olmanın Alameti Olarak Tüketim Kalıpları: 18. Yüzyıl Osmanlı Meta Evreninden Örnek Vakalar", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S. 8, (2009), s. 7-47; Gülser Oğuz, "Tereke Kaydından Hareketle Bir Osmanlı Vezirinin 18. Yüzyıl Başlarındaki Yaşam Tarzı: Amcazâde Hüseyin Paşa", *Milli Folklor*, Yıl: 22/S. 88, (2010), s. 91-100; Özlem Başarır, "Muhalledât Kayıtları Işığında XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Taşra Görevlilerinden Diyarbakır Voyvodalarının Terekeleri", *Bellelen*, C. LXXX/S. 287, (2016), s. 59-84; Özer Küpeli, "Tire Voyvodası Yeğen Mehmed Ağa ve Muhalledâtı", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, C. IV/S. 1, (2018), s. 19-33; Polat, *agm.*, s. 85-120.

¹²⁵ Böyle bir çalışma için bk. Tülay Artan, "18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitinin Saltanatın Meşruiyet Arayışına Katılımı", *Toplum ve Bilim*, S. 83, (1999/2000), s. 292-322.

¹²⁶ Paşa'nın terekese için bk. Ürekli-Bizbirlik, *agm.*, s. 175-220.

¹²⁷ Oğuz, *agm.*, s. 93.

¹²⁸ Artan, *agm.*, s. 310.

¹²⁹ Akman, *agt.*, s. 250-251.

gerektiren durumlar vardı. Bundan dolayı evinde zerrîn mühürlerin yanı sıra yazı takımlarını gümüş, sedef ve kutu olarak bulunduruyordu.

Abdurrahman Ağa değerli eşyalarından bazılarını üzerinde taşıyordu. Gümüş kuşaklar, kuşağına taktığı değerli mücevherlerle donatılmış hançerler ve bir gümüş saati dikkat çekiyordu. Kendisinin sahip olduğu önemli eşyalardan bir diğerrinin de silahlar olması beklenebilir. Bir âyan ve voyvoda olarak gümüşten ve altın kakmalı yapılmış topuz, tüfek ve gaddaresini kullanmaktan öte sergilediğini düşünebiliriz. Silahlarının bazılarının ise ustası bellidir. Gümüşlü el-Hâc Mustafa-kârî tüfek buna örnek olarak gösterilebilir. Bu takımlar başka örneklerle kıyaslandığında tüfek sayısı anlamında çok (20 tüfek) kılıç anlamında az bir silaha sahipti.¹³⁰ Diğer taraftan çiftlik hayvanları dışında 17 adet beygire, 11 adet ata sahip¹³¹ olan Abdurrahman Ağa'nın binit takımları çok azdı. Gümüş olarak bir eyer, iki gem takımı ve eski üç eyeri bulunmaktaydı. Az olmasının nedeni muhtemelen bu takımların kaçırılmasıydı. Zira Abdurrahman Ağa'nın öldürülmesinden hemen sonra bu değerli takımlardan gümüş bir raht kaçırılmak istenmiş ancak başarılı olunamamıştı. Belki de ele geçirilemeyen binit takımları vardı¹³².

Silahları ve değerli eşyaları dışında gücünü yaşadığı evin dekoruyla da gösteriyor olmalıydı. Nitekim Abdurrahman Ağa'nın evinde çok sayıda yastık ve kilimler bulunmaktaydı. Yer döşemesinde daha çok Türkmen ve Kızıllar kilimi tercih edilmiş, Kıbrıs, basma ve çuka türlerindeki mak'adlardan başka çok sayıda Bilecik, çit, şayak, koltuk yastığı ve seccadelerle ev dekoru tamamlanmıştı. Evin aydınlatılmasında üç adet şamdan kullanılmıştı. Evin az olan eşyalarını yatak ve mutfak takımları oluşturuyordu. Bir âyan olarak misafirlerini ağırlayabileceği çok sayıda yatak takımlarının olması beklenebilirdi. Ancak binit takımlarında olduğu gibi burada da çok az bir eşya vardır. Altı yorgan, üç yastık, bir çarşaf ve eğer döşek olarak kullanılırsa farklı özelliklere sahip dokuz şilte¹³³ bulunuyordu. Abdurrahman'ın sahip olduğu mutfak takımları yine az olmakla birlikte porselen sahipliği açısından dikkate değerdi. Gümüş tuzluk ve fincanlar mutfağın en gözdeleiydi.

Ev eşyalarına göre giyiminde kullandığı öğeler fazla ve gösterişliydi. Bunlardan Osmanlı toplumunda ısınmanın yanı sıra ve çoğu kez statü ve servet sergileme aracı unsuru olarak kullanılan kürkler¹³⁴ ilk sırada yer alır. Öyle ki Abdurrahman Ağa'nın yirmi bir kürkü vardı ve bunların bazıları renkliydi. Elbise tercihlerinde zerbeft,¹³⁵ atlas,¹³⁶ sevâyîler,¹³⁷ ön plandaydı. Giyim eşyalarından bir kısmı Halep ve Hindî türlerindeydi. Abdurrahman Ağa, bir seyyid idi ve seyyidler toplumunda görünürlüklerini ellerindeki hüccetler dışında yeşil kıyafetleri ile sergiliyorlardı.¹³⁸ Abdurrahman Ağa'nın seyyidliğini yansıtabilecek eşyası sanıyoruz ki yeşil müstamel iki adet destarıydı.¹³⁹

¹³⁰ Bu ve diğer verileri kıyaslama için bk. Başarır, *agm.*, s. 67-72.

¹³¹ BOA, MAD.d., 9718, s. 161.

¹³² BOA, D.BŞM.MHF., 74/41, 29 R. 1199/11 Mart 1785.

¹³³ Şilteler hem yatak hem de oturma alanlarında kullanılabilir. Fatih Bozkurt, *Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011, s. 298. Ekler bölümünde bu şiltelerden biri yatak takımı içinde, diğerleri oturma gruplarında listelenmiştir. Bunlardan birinin yatak takımları arasında gösterilmesinin nedeni çarşaf ile birlikte kaydedilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

¹³⁴ Bu konuyla ilgili detaylı bilgi için bk. Gülser Oğuz, "Giyinmek mi Gösteriş mi?-1720-1722 Yıllarında İstanbul'da Kürk Kullanımı", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 15/S. 1, (2018), s. 114-141.

¹³⁵ Altın tellerle dokunmuş sırmalı kumaşa verilen isimdir. Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul 2015, s. 251.

¹³⁶ İpekten dokunmuş giysilik kumaştır. Koçu, *age.*, s. 23.

¹³⁷ İpekli bir kumaş olup giysi yapımında kullanılırdı. Koçu, *age.*, s. 208.

¹³⁸ Kılıç, *age.*, s. 78.

¹³⁹ Destar, kavuk, külâh ve fesin etrafına sarılan sarık anlamına gelmektedir. Destarın sarılma şekli kişinin statüsünü göstermektedir. Koçu, *age.*, s. 93.

Sonuç

18. yüzyılda Karaman'ın güçlü bir ailesi olarak sivrilen Çavuşzâdeler; mütesellimlik, voyvodalık, âyanlık gibi görevleri sayesinde elde ettikleri gücü ve serveti neredeyse yüzyılın sonuna kadar devam ettirmişlerdi. Servetleri toplumda görünür olmaları için önemli ise de soyları köklüydü ve bu köklülük seyyidlerin haklarının korunması ve cezalandırılmalarında kendilerinden bir süre nakîbü'l-êşrâf kaymakamı olarak yararlanılmasını sağladı. Bu saygın görevi ne kadar layıkıyla yaptıkları bilinmese de Zeynelabidin Ağa vakıflar kurarak Semerkandî Şeyh Ali'nin mirasçısı olduğunu vakıfnamede teyit ettirdi. Buna rağmen Zeynelabidin Ağa babası gibi "katlen" öldürüldü. Daha sonra aynı akıbete oğlu Abdurrahman Ağa da uğradı. Devlet, edindikleri siyasî gücü ve serveti sınırlandırmada müsâdereyi devreye soktu. Her ne kadar babasından kalan serveti müsâdereyle sınırlandırılmış olsa da Abdurrahman Ağa, Karaman'ın hatırı sayılır güçlerinden biriydi. Babası gibi voyvoda ve önemli mukataalarda söz sahibi bir adamdı. Voyvoda, âyan, müderris kimliklerini taşıyordu. Ancak gündelik hayatında pek çok kişiye yüklü miktarda borç dağıtan, mülk satın alabilen bir zenginliğe sahip olmasına rağmen devlete olan borcunu ödemekte çekimser davrandı. Bu borçlar öldürülme nedeni olarak görülse de asıl neden çok güçlenmiş olması ve gücünü yanlış kullanmasıydı. Zira Kars Muhafızı Mustafa Paşa'yı hana almamak için buna direnecek gücü bulunuyordu. Bir başkasının üzerine sekban gönderebilecek kuvvete sahipti. Doğrusu çevresini borç para vererek genişletmişti. Öyle ki tek elden verdiği yüksek miktarlar veyahut bir verginin karşılığı olan bu paralardan Abdurrahman Ağa'nın tek kazancı faiz değildi. Aynı zamanda iş gücü kazanmakta, borç para dağıtarak hamiliğini diğerleri üzerinde pekiştirmekteydi. Bu kazanımların çoğu kuvvetle muhtemel tasarrufunda bulundurduğu mukataalar ve güherçilenin İstanbul ve Gelibolu'ya gönderilmesinden elde ettiği kârlarla alakalıydı.

Edindiği bu serveti kişisel eşyalarıyla üzerinde taşıyordu. Değerli kılıç, hançer, tüfekte askerî kimliğini, gümüş kuşakları ve elbiseleriyle zenginliğini, değerli yazı takımlarıyla idareciliğini, kitaplarla babasının yolunu izlediğini gösteriyordu. Ancak ev eşyaları gayet mütevazıydı. Bu eşyalar kendi ve kayını üzerine atılan suçlamalara bakılırsa kaçırılmıştı veyahut eşine ait olması nedeniyle azdı. Abdurrahman Ağa'nın eşi Karaman Şeyhi'nin kızıydı ve Ağa bu evlilikle gücünü pekiştirmiş olmalıydı. Bu evlilikten Ömer Necib adında bir oğlu olmuştu. Ağa'nın babasının vakfettiği medresede müderrisliği vardı ve ondan sonra müderris oğlu olacaktı. Ancak Abdurrahman Ağa'nın kendisinden sonra bu servetini bedel ödeyerek devam ettirebilecek oğlu henüz çok küçük yaşta olduğundan malları pek çok kişi arasında dağıtıldı ve devlete olan borçları yüzünden 18. yüzyıl gelir kalemlerinden biri olarak hazineye devredildi.

Abdurrahman Ağa'nın hayatının küçük bir kesitinin sunulduğu bu çalışmada; âyanın soylu ailesinden devraldığı güçleri devam ettirdiği ve pek çok âyan ile aynı özelliklere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Borç para vermek, mukataalar üzerinde söz sahibi olmak bu ortak özelliklerden bazılarıdır. Bu haliyle çalışma âyanların servetlerini değerlendirme şekillerinin yanı sıra müsâdere sürecinde alacaklıların haklarından çok azına kanaat etmelerinin, çevrelerini nasıl etkilediklerinin ve özel hayatlarında ne tür eşyalara sahip olabileceklerinin bir örneğini oluşturmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi/Peer-review	Dış bağımsız / Externally peer-reviewed.
Yazar Katkı Oranı/Author Contribution Rate	%100
Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author have no conflict of interest to declare.

KAYNAKLAR

1. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA);

Ali Emiri Sultan Abdülhamid I (AE. SABH.I.), 78/5410; 118/8000; 170/11360.

Ali Emiri Sultan Selim III (AE. SSLM.III.), 14/847.

Bâb-ı Âsâfî Divân-ı Hümâyûn Sicilleri Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.), 183, 245/711.

Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Muhallefat Halifeliği (D.BŞM. MHF.), 75/40; 74/12; 74/29; 74/41; 78/4; 76/37; 74/55; 75/23.

Cevdet Adliye (C.ADL.), 93/5604; 96/5800; 30/1808.

Cevdet Askeriye (C.AS.), 1149/51074; 1102/48691.

Cevdet Dahiliye (C.DH.), 265/13246; 308/15356.

Cevdet Evkaf (C.EV.), 474/23986.

Cevdet Maarif (C.MF.), 183/9106.

Cevdet Maliye (C.ML.), 233/9799; 458/18567; 462/18774; 270/11089; 535/21960; 175/7428.

Cevdet Zabtiye (C.ZB.), 83/4126; 85/4238.

Hatt-ı Hümayun (HAT.), 504/24830.

Maliyeden Müdevver Defter (MAD.d.), 9718.

Topkapı Sarayı Arşivi Evrakı (TS.MA.e.), 169/8; 169/7; 170/42; 477/26; 170/15; 1106/8.

2. Diğer Kaynaklar

AKMAN, İbrahim Hakkı, *Lârende/Karaman Kenti Osmanlı Klasik Eğitim Kurumlarının Analizi (1600-1839)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya 2018.

ARTAN, Tülay, "18. Yüzyıl Başlarında Yönetici Elitin Saltanatın Meşruiyet Arayışına Katılımı", *Toplum ve Bilim*, S. 83, (1999/2000), s. 292-322.

BAŞARIR, Özlem, "Muhallefât Kayıtları Işığında XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Taşra Görevlilerinden Diyarbakır Voyvodalarının Terekeleri", *Belleten*, C. LXXX/S. 287, (2016), s. 59-84.

BİZBİRLİK, Alpay, "XVIII. Yüzyılda Bir Osmanlı Valisinin Ölümü Ardından Gelişen Olaylar Üzerine", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 15/S. 1, (2000), s. 171-181.

- BOZKURT, Fatih, *Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011.
- CANBAKAL, Hülya, "On The "Nobility" Of Provincial Notables", *Provincial Elites in the Ottoman Empire*, Ed. Antonis Anastasopoulos, Halcyon Days in Crete V (A Symposium Held in Rethymno, 10–12 January 2003), Crete University Press, Rethymno 2005, s. 39-50.
- CENGİZ, Ahmet, *Karaman Tarihi (XVIII. Yüzyıl)*, Çizgi Kitapevi, Konya 2014.
- CEZAR, Yavuz, "Bir Âyanın Muhallefatı: Havza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Belleten*, C. XLI/ S. 161, (1977), s. 41-78.
- ÇIPAN, Mustafa, "Şeyh Alâeddin Ali Semerkandî'nin Hayatı, Eserleri ve Kişiliği", *Şeyh Alâeddin Ali Semerkandî'yi Anma Toplantısı*, Zeyne, 02.07.1994, s. 157-159.
- EMECEN, Feridun M., "Âyân ve Muhallefâtı: Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa", *CİEPO XIV. Sempozyumu Bildirileri*, 18-22 Eylül 2000, Çeşme, Yayına Haz. Tuncer Baykara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2004, s. 141-148.
- ERGENÇ, Özer, "A'yân ve Eşrâf" Diye Anılan Seçkinler Grubunun XVIII. Yüzyılda Osmanlı Toplumundaki Rolü Üzerine", *Şehir, Toplum, Devlet Osmanlı Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 396-416.
- FAROQHİ, Suraiya, "Krizler ve Değişim-1590-1699", çev. Ayşe Bektay, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1600-1914*, C. 2, Ed. Halil İnalçık-Donald Quataert, Eren Yayınları, İstanbul 2006, s. 545-757.
- FAROQHİ, Suraiya, "Zeytin Diyarında Güç ve Servet: Edremit Âyanından Müridzade Hacı Mehmed Ağa'nın Siyasî ve Ekonomik Faaliyetleri", çev. Zeynep Altok, Ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak, *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 81-100.
- GÜVEN, Tamer, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlar, Sermaye Birikimi ve Girişimcilik", *Türkiye İslam İktisadi Dergisi*, C. 3/S. 1, (2016), s. 63-88.
- İNALCIK, Halil, "Centralization and Decentralization in Ottoman Administration", *Studies in Eighteenth Century Islamic History*, Eds. Thomas Naff-Roger Owen, Southern Illinois University Press, Londra 1977, s. 27-52.
- İNCE, Yunus, "Kârhaneden Baruthâneye Karaman Eyaleti'nde Güherçile Üretimi (18-19. Yüzyıllarda)", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XIII/1, (2011), s. 11-30.
- KILIÇ, Rüya, *Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2016.
- KOÇU, Reşat Ekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul 2015.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi-Ermenek ve Mut Abideleri*, Baha Matbaası, İstanbul 1967.
- KÖSE, Ensar, "Ermenek'te Bir Âyan Hânedanı: İnce Ali-oğulları'nın Yükselişi", *Ermenek Araştırmaları I*, Ed. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yayınları, Konya 2018, s. 479-502.
- KÖSE, Ensar, "İçel'de Bir Ulu Çınar: Şeyh Ali Semerkandî ve Nesli", *Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı*, Ed. Hasan Bahar, SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya 2015, s. 335-359.

- KÖSE, Ensar, “Karamanoğullarının Osmanlılar’a Sosyolojik Mirası: İçel Âyanları”, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-II*, (Karamanoğulları Beyliği), 23 -25 Ekim 2015, Ed. Mehmet Şeker-Mehmet Mercan-Yakup Kaya-Cem Uncu, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya 2016, s. 72-101.
- KÖSE, Ensar, “Silifke’de Güçlü Bir Âyan Hânedanı: Gölgele-Oğulları”, *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, C. 2/S. 1, (2016), s. 8-30.
- KÖSE, Ensar, *Âyanlar Çağında İçel Sancağında Sosyal Hareketlilik*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.
- KÜÇÜKAŞCI, Mustafa, S., “Tarihî Süreçte Seyyid ve Şerif Kavramlarının Kullanımı”, *Osmanlı Araştırmaları XXXIII*, Prof. Dr. Muammer Kemal Özergin Hatıra Sayısı-I, İstanbul 2009, s. 87-129.
- KÜPELİ, Özer, “Tire Voyvodası Yeğen Mehmed Ağa ve Muhallefâtı”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, C. IV/S.1, (2018), s. 19-33.
- McGOWAN, Bruce, “Âyanlar Çağı, 1699-1812”, çev. Ayşe Berktaş, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)*, C. 2, Ed. Halil İnalçık-Donald Quataert, Eren Yayınları, Ankara 2006, s. 761-884.
- MERT, Özcan, “Âyan”, *TDVİA*, C. 4, İstanbul 1991, s. 195-198.
- NEUMANN, Christoph K., “Birey Olmanın Alameti Olarak Tüketim Kalıpları: 18. Yüzyıl Osmanlı Meta Evreninden Örnek Vakalar”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S. 8, (2009), s. 7-47.
- OĞUZ, Gülser, “Giyinmek mi Gösteriş mi?-1720-1722 Yıllarında İstanbul’da Kürk Kullanımı”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. 15, S. 1, (2018), s. 114-141.
- OĞUZ, Gülser, “Tereke Kaydından Hareketle Bir Osmanlı Vezirinin 18. Yüzyıl Başlarındaki Yaşam Tarzı: Amcazâde Hüseyin Paşa”, *Milli Folklor*, Yıl: 22/S. 88, (2010), s. 91-100.
- ÖĞÜN, Tuncay, “Müsâdere”, *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 67-68.
- ÖZCAN, Tahsin, “Muhallefât”, *TDVİA*, C. 30, İstanbul 2005, s. 406-407.
- ÖZKAYA, Yücel, “Anadoludaki Büyük Hanedanlıklar”, *Belleten*, C. LVI/ S. 217, (1992), s. 809-846.
- ÖZKAYA, Yücel, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Yerli Ailelerin Âyânlıkları Ele Geçirileri ve Büyük Hânedânlıkların Kuruluşu”, *Belleten*, C. XLII/ S. 168, (1978), s. 667-723.
- ÖZKAYA, Yücel, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Âyânlık*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- PEİRCE, Leslie, “Entrepreneurial Success in Sixteenth-Century Ayntab: The Case Of Seydi Ahmed Boyacı, Local Natable”, *Provincial Elites in the Ottoman Empire*, Ed. Antonis Anastasopoulos, Halcyon Days in Crete V (A Symposium Held in Rethymno, 10–12 January 2003), Crete University Press, Rethymno 2005, s.116-132.
- POLAT, Serkan, “Çapanoğlu Ahmed Paşa’nın Muhallefâtı”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl: 8/S. XXIV, (2015), s. 85-120.
- SAVAŞ, Saim, “Sivas Valisi Dağistanî Ali Paşa’nın Muhallefâtı-XVIII. Asrın Sonunda Osmanlı Sosyal Hayatına Dâir Önemli Bir Belge”, *Belgeler*, C. XV/S. 19, (1993), s. 249-292.
- TAMDOĞAN, Işık, “Büyükleri Saymak, Küçükleri Sevmek” 18. Yüzyıl Adana’sında Ayanların İlişki Ağları ve İki Farklı İlişki Yürütme Üslubu”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 1, (2005), s. 77-96.

- TELCİ, Cahit, "Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılda Muhallefat ve Müsâdere Süreci", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXII/S. 2, (2007), s. 145-166.
- TELCİ, Cahit, "Turgutlu Voyvodası Seyfi-zade Es-Seyyid Halil Ağa'nın 1791 Senesinde Müsâdere Edilen Muhallefati", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXII/S. 1, (2007), s. 173-216.
- TEMEL, Eşref, *Konya'da Ayanlık (1639-1839)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2017.
- TOMAR, Cengiz, "Müsâdere", *TDVİA*, C. 32, İstanbul 2006, s. 65-67.
- ÜNAL, Mehmet Ali, "Osmanlı İmparatorluğunda Müsâdere", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S. 49, (1987), s. 95-111.
- ÜREKLİ-BİZBİRLİK, Bayram-Alpay, "Karaman Vâlisi Çelik Mehmet Paşa'nın Terekesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (SUTAD)*, S. 1, (1994), s. 175-220.
- VEİNSTEİN, Gilles, "Çiftlik Tartışması Üzerine", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, çev. Zeynep Altok, Ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 35-56.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, Filiz, "Architectural Patronage Of Ayan Families in Anatolia", *Provincial Elites in the Ottoman Empire*, Ed. Antonis Anastasopoulos, Halcyon Days in Crete V (A Symposium Held in Rethymno, 10-12 January 2003), Crete University Press, Rethymno 2005, s. 321-332.

EKLER

Ek 1: Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Kitapları¹⁴⁰

Mushaf-ı şerîf bâ-hatt-ı Ferâhzâde 1 aded	Sancağ-ı Şerîf Mus-hafı 1 aded	Abdullah Efendi hattıyla Delâil-i Şerîf 1 aded	Hâfız Ömer hattıyla Mushaf-ı Şerîf 1 aded	Diğer Delâil-i Şerîf 1 aded
Hatt-ı Hasan Efendi En'âm-ı Şerîf 1 aded	Diğer mûmâ-ileyh Ferâhzâde hattıyla Delâil-i Şerîf 1 aded	Diğer Mushaf-ı Şerîf 1 aded	Suverî Şerh-i Hoca Hâfız Cild 1 aded	Târih-i Râşid cild-i evvel 1 aded
Tefsîr-i Sûre-i Neb'e bâ-Türkî 1 aded	Ta'bîr-i Mâye-i İbn-i Sirin Cild 1 aded	Kütüb-i Perîşân Cild 3 aded	Nûr-ı Şemâ nâm kitâb Cild 1 aded	Târih-i Medîne-i Münevvere Cild 1 aded
Târih-i Numan Efendi Cild 2 aded	Târih-i Hâce Cild 1 aded	Mısır Târihi Cild 1 aded	Diğer Kitâb-ı Târih 1 aded	Şam Târihi kitâb 3 aded
Selanik Târihi kitâb 1 aded	Hayatîzâde Târihi Cild 1 aded	Lügat-ı Vankulu Cild 2 aded	Diğer Târih-i Râşid 2 aded	Diğer Târih-i Mısır 1 aded
Dîvân-ı Hayranî 1 aded	Ahlâk-ı Alâî nâm kitâb 1 aded	Tuhafü'l-kibâr nâm kitâb cild 1 aded	Diğer Kitâb-ı Târih cild 1 aded	Dîvân-ı Ham ve İshak Mirsofi 1 aded
Basma Gülşen-i Hilâfe nâm kitâb 1 aded	Basma Kitâb-ı Hind-i Arabî Cild 1 aded	Risâle-i Şeyh Abdül-kadir Geylanî kitâb 1 aded	İbret-nümâ Cild 1 aded	Şâhnâme-i Firdevsî Cild 1 aded
Delâil-i Şerîf Şerhi nusf cild 1 aded	Enisü'l-ârifîn Cild 1 aded	Münşeât-ı Nâbi Efendi Cild 1 aded	Târih-i Abdülaziz Efendi Cild 1 aded	Perîşân Halebî 1 aded
Dîvân-ı Hâzık-ı Erzurumî Cild 1 aded	Kütüb-i Müteferrika 9 aded	Fetâvâ-i Akkirmanî Cild 1 aded	-	-

¹⁴⁰ BOA, MAD.d., 9718, s. 158.

Ek 2: Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Tekstil Ürünleri ve Kişisel Eşyaları¹⁴¹

Müsta'mel zerbâf çiçekli anteri 1 aded	Cedîd mâi çiçekli anteri 1 aded	Haleb sevâyîsi müsta'mel çiçekli anteri 1 aded	Diğer Haleb sevâyîsi müsta'mel anteri 1 aded	Haleb zerbaftı müsta'mel turuncî anteri 1 aded
Diğer Haleb sevâyîsi müsta'mel anteri 1 aded	Diğer zerbaft müsta'mel anteri 1 aded	Musul boğası anteri 1 aded	Güğe atlas anteri 1 aded	Narencani atlas anteri 1 aded
Diğer zerbaft müsta'mel anteri 1 aded	Diğer Haleb sevâyîsi anteri 2 aded	Diğer müsta'mel zerbaft anteri 2 aded	Beldârî zerbaft anteri 1 aded	Diğer zerbaft anteri 1 aded
Hindî beyâz çatarî müsta'mel anteri 1 aded	Çatarî müsta'mel anteri 1 aded	Müsta'mel alaca anteri 1 aded	Hindî çatarî müsta'mel anteri 1 aded	Beyâz dülbend anteri 1 aded
Atlas libâde 1 aded	Müsta'mel Hindî destâr 2 aded	Yeşil müsta'mel destâr 2 aded	Köhne Lahorî şâl sincâbi 1 aded	Çiçekli müsta'mel mâi şâl 1
Köhne Lahorî şâl 1 aded	Hilâlî müsta'mel gömlek 7 aded	İç donu müsta'mel 11 aded	Uçkur müsta'mel 4 aded	Omuz makramesi müsta'mel 16 aded
Beyâz boğası içlik 4 aded	Şâlî biniş 1 aded	Diğer zengâri biniş 1 aded	Çiçekli 1	Keremsûd 1
Müsta'mel şâlî çağşır 1 aded	Tosya şâlî çağşırılık 3 aded	Kerrâke 1	Sûzenî kavuk glâfi 1 aded	Akçe kîsesi münakkaş 1 aded
Keten bez 3 zirâ'	Beyâz bez 4 zirâ'	Konya keteni bez 1 aded	Haleb ... bezi donluk 1 aded	Çarşeb-i şatrançî 6 aded
Tamgahâne 1 top	Kadife 4 zirâ'	Şam dikdiki 2 aded	Müsta'mel çuka şalvar 1 aded	Müsta'mel çuka yeşil biniş 2 aded
Müsta'mel çağşır 1 aded	Köhne ihrâm 1 aded	Çevre 1 aded	Kuşak kolanı 1 aded	Çevre uçkur ... 8 aded
Müsta'mel hammâm esvâbı () aded	Üç ayaklı na'lin 1 çift	Diğer havlu ma'a içlik	Hammâm takımı-ı diğer	Berber takımı 1 aded
Âbdest futası 3 aded	Boğça 12 aded	Boğça 3 aded	Sâde havı 1 aded	Boyama 3 aded
Cedîd Mistrî futa 2 aded	Havlu 2 aded	Müsta'mel havlu-i sâde-i müsta'mel-i münakkaş 12 aded	Cedîd futa 1	Köhne kîse 1 aded
Kalembek tesbîh 1 aded	Mercân tesbîh 1 aded	Som tesbîh 1 aded	-	-

¹⁴¹ BOA, MAD.d., 9718, s. 159-160.

Ek 3: Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Kürkleri¹⁴²

Zerdeva müsta'mel paça sincabi geziye kaplı cübbe kürk 1 aded	Kakım cübbe müsta'mel mâil geziye kaplı kürk 1 aded	Diğer kakım cübbe turuncu geziye kaplı kürk 1 aded	Cil-kafa kuş yeşil çukaya kaplı kürk 1 aded	Semmûr kürk penbe şâlîye kaplı 1 aded
Diğer semmûr cübbe limonî geziye kaplı kürk 1 aded	Azak nâfesi gül-penbe çukaya kaplı cübbe kürk 1 aded	Biniş semmûn diğer şâlîye kaplı kürk 1 aded	Köhne vaşak kırmızı geziye kaplı kürk 1 aded	Köhne sincâb kürk 1 aded
Müsta'mel Anadolu nâfesi cübbe kürk 1 aded	Kakım müsta'mel cübbe beyâz ke-remşûde kaplı kürk 1 aded	Diğer kakım biniş gümüşî geziye kaplı kürk 1 aded	Diğer kakım biniş beyâz geziye kaplı kürk 1 aded	Diğer kakım biniş penbe şâlîye kaplı kürk 1 aded
Gül-penbe geziye kaplı semmûr müsta'mel biniş kürk 1 aded	Zerdeva cübbe kürk 1 aded	Diğer köhne vaşak cübbe ve biniş kürk 2 aded	Köhne yeşil zerdevâ kürk 2 aded	-

¹⁴² BOA, MAD.d., 9718, s. 159-160.

Ek 4: Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Oturma-Sergi Grupları ile Aydınlatma Araçları¹⁴³

Şem'dân-ı kebîr ve sagîr 3 aded	Çekmece 1 aded	Kırmızı diğer şilte 2 aded	Çiçekli şilte 2 aded	Kırmızı kebîr şilte müsta'mel 1 aded
Diğer müsta'mel kebîr şilte 1 aded	Kırmızı şilte 1 çift	Diğer müsta'mel Kızıllar kilimi 1 aded	Tuhaf çekmece 1 aded	Türkmen kilimi 4 aded
Kızıllar kilimi 2 aded	Seccâde 1 aded	Diğer Kızıllar kilimi 1 aded	Müsta'mel seccâde 2 aded	İbrişim seccâde 1 aded
Kıbrıs mak'adı 7 aded, yasdık 18 aded	Kızıllar kilimi müsta'mel 13 aded	Müsta'mel Türkmen kilimi 12 aded	Köhne seccâde 1 aded	Mak'ad 1 çift
Balanuka seccâde 1 aded	Kalı seccâde 1 aded	Müsta'mel çuka mak'ad 5 aded	Yan minderi 6 aded	Sagîr minder 5 aded
Köhne yasdık 49 aded	Şayak yasdık 6 aded	Basma mak'ad 5 aded	Cedîd Bilecik yasdık 5 çift	Müsta'mel çit yasdık 6 aded
Müsta'mel Bilecik yasdık 1 çift	Yan minderi 1 çift	Koltuk yasdığı 10 aded	Müsta'mel Bilecik yasdığı 4 çift	Şayak yasdık 2 aded
Yan minder 2 aded	-	-	-	-

¹⁴³ BOA, MAD.d., 9718, s. 160.

Ek 5: Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Mutfak- Koku ve Muhtelif Eşyaları¹⁴⁴

Fağfûrî tabak 2 aded	Fağfûrî kase 1 aded	Hoşâb kaşığı 46 aded	İftâriye pirinç sahan 5 aded	Fağfûrî fincan 26 aded
Kebîr fağfûrî tabak 5 aded	Sağîr fağfûrî tabak 5 aded	Leğen ve ibrik ton- bak 1 aded	Fincan ve zarf 12 aded	Yıldızlı nühâs kahve tepsisi 1 aded
Sîm zarf 55 dirhem	Billur bardak 1 aded	Sîm sağîr tepsî-i kahve 2 aded 65 dirhem	Mercanlı ve keh- ribâr kaşık-ı hoşâb 41 aded	Nühâs 240 kıyye
Sîm öd kutusu 2 aded 39 dirhem	Billur kutu-yı öd 1 aded	Kehribâr kutu-yı öd 1 aded	Anber 10 dirhem	Öd 160 dirhem
Kahve futası 1 aded	Süfra peşkir 2 aded	Sofra peşkîri ve ba'zı hurdavât	Çiçekli simât 1 aded	Kem-ayâr Bosna- kârî kahve ibriği 1 aded
Hâlis ayâr sîm tas 2 aded 145 dirhem	Sîm tel-kârî zarf 5 aded 60 dirhem	Etrâfı altun harc taşlı zarf 1 aded	Sâde zerrîn zarf 2 aded	Sîm tabla-i duhân 10 aded 150 dirhem
Evânî-i sîm-i müte- nevvî'a 600 dirhem	Sîm nargile serî' 120 dirhem	Sîm nargile serî' 1 aded	Sîm tuzluk 1 aded 57 dirhem	-

Ek 6: Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Yatak Takımları¹⁴⁵

Serâser müsta'mel yorgan 1 aded	Yemenî müsta'mel yorgan 1 aded	Köhne çiçekli yor- gan 1 aded	Köhne kırmızı şilte ma'a çarşeb 1 aded	Yüz yasdığı 3 aded
Yorgan 1 aded	Köhne çiçekli yor- gan 1 aded	-	-	-

¹⁴⁴ BOA, MAD.d., 9718, s. 158, 160.

¹⁴⁵ BOA, MAD.d., 9718, s. 160.

Ek 7: Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Silahları ve Binit Takımları¹⁴⁶

SİM gaddâre 4 aded	SİM topuz 7 aded	SİMİN kubûr-ı şebâvi 1 çift	SİMİN eyer 1 aded	SİMİN raht ma'a reşme 1 aded
Kara kılıç 1 aded	Kara Horasan kılıç 1 aded	Şeşhâne sım tüfenk 1 aded	Sâde gaddâre 1 aded	SİMİN silâh 200 dirhem
SİM piştov 1 aded	Kargı mızrak 1 aded	Külünk 1 aded ma'a dopuz 1 aded	Dopuz gılâfı 3 aded	Gra tüfenk 17 aded
Balta 1 aded	Kılıç-ı Şamî 2 aded	SİM reşme 2 aded 200 dirhem	Köhne eyer 3 aded	Sonra zuhûr eden altun kakmalı şeş- hâne tüfenk 1
Gümüşlü el-Hâc Mustafa-kârî tüfenk 1	Karahisar-kârî tü- fenk 1	Sandal kabzalı han- çer 1 aded	SİMİN hançer bal- gamî yakut taşlı 1 aded	SİMİN diğêr balgamî zümürüt taşlı hançer 1 aded

Ek 8: Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Mücevherleri-Paraları-Yazı Takımları¹⁴⁷

Çift işli sım kuşak 1 aded 170 dirhem	SİM müsta'mel sâat 1 aded	SİM kuşak 1 aded	Harcı yakut taşlı sım yaldızlı kuşak 1 aded	Harc taşlı zerrîn bi- lezik 1 çift
Zümürüt zerrîn yü- zük 1 aded	Zümürüt küpe 1 çift	İncili zerrîn küpe 1 çift	Ak yakut-ı zerrîn 1 aded	Fîrûze-i zerrîn hâtem 1 aded
Hâtem-i zerrîn 2 aded	İnci miskâl 12 dirhem	Hurda sım 8 dirhem	Kabiralü sım 600 dirhem	Çekmece derûnunda zuhûr eden nükûd 105 guruş
Zer-i mahbûb 5 aded	Âyetli altun 6 aded	SİM kebîr divit 1 aded	Sadefkârî divit 1 aded	Kutu divit 1 aded

¹⁴⁶ BOA, MAD.d., 9718, s. 158, 160.

¹⁴⁷ BOA, MAD.d., 9718, s. 158-159.

Ek 9: Seyyid Hacı Abdurrahman Ağa'nın Çiftlikleri ve Çiftliklerindeki Mal Varlığı¹⁴⁸

Aşran Çiftliği'nde				
Müsakkafâtı 400 guruş	Mezrû' hınta 266 keyl	Şa'ir-i mezzrû'a 143 keyl	Camus dana 5 re's	Bakar 8 re's
Bakar 3 re's	Dana 2	Merkeb 3 re's ma'a ... 2	Sağman koyun 107 aded	Sağman keçi 22 aded
Çebiç 13 aded	Koç 10 aded	Teke 1 aded	Kısrak 7 re's	Erkelek (Erkek) tay 1 re's
Muhtâlif tay 1 res	Amel-mânde deve 1 re's	Âlâtıyla araba 3 aded	Çift âlâtı 7 takım	-
Bey Çiftliği'nde				
Müsakkafâtı ber-vech-i tahmîn 50 guruş	Mezrû' hınta 40 keyl	Şa'ir 30 keyl	Camus 2 re's	
Bakar 3 re's	Kısrak 1 re's	Tay 1 re's	Sağman koyun 6 aded	Sağman keçi 10 aded
Çebiç 6 aded	Kanlı ma'a takım 1	Çift takımı 2 aded	-	-
Davgandos Çiftliği'nde				
Müsakkafâtı ber-vech-i tahmîn 150 guruş	Mezrû' hınta 461 keyl	Şa'ir-i mezzrû' 169 keyl	Nohud-ı mezzrû'a 129,5 keyl	Camus 3 re's
Bakar 10 re's	Kanlı âlâtıyla 2	Çift âlâtı 5 aded	-	-
Gündere/Göndere Çiftliği'nde				
Müsakkafâtı ber-vech-i tahmîn 100 guruş	Mezrû' hınta 182 keyl	Şa'ir-i mezzrû' 48,5 keyl	Camus 4 re's	Dana 1 re's
Bakar 8 re's	Bakar 7 re's	Dana 6 re's	Merkeb 2 re's	Kısrak 5 re's
Bârgîr 1 re's	Kanlı 2 takım	Sağman keçi 11 aded	Çebiç 6 ade	Tosun 1 re's
Arı kovanı 6	-	-	-	-

¹⁴⁸ BOA, MAD.d., 9718, s. 160-161.

Kurb-1 medîne-i Larende Hüseyin Kethüdâ ma'rifetiyle				
Mezrû'a Hinta: 144 keyl Şa'îr: 30 [keyl]	Camus 6 re's		Bakar 3 re's	Kanlı takım 3 aded
Çift âlâtı 5 takım	Tülü deve 3 re's	Amel-mânde tülü deve 1 re's	Yoz deve 23 re's	Amel-mânde yoz deve 1 re's
Katr 4 re's	Amel-mânde 1 aded	Doru 1 re's	Küçük kır esb âmel- mânde 1 re's	Âl esb 1 re's
Kır içdiç 1 re's	Timur kır esb 1 re's	Kör kır esb 1 re's	Âhûr ... bârgîr 6 re's	Kısarak amel- mânde 1 re's